

KONRADAS VALENRODAS

Lietuvių ir prūsų žygių
istorinė sakmė

Dovete adunque sapere, come sono
due generazioni da combattere...
bisogna essere volpe e leone.¹

BONAVENTŪRAI IR JOANAI ZALESKIAMS²
tūkstantis aštuoni šimtai dvidešimt septintųjų metų
atminimui skiria

Autorius

Iš lenkų kalbos vertė
VINCAS MYKOLAITIS-PUTINAS

PRATARMĖ

Lietuvių tauta³, susidedanti iš lietuvių, prūsų ir letų genčių, negausinga, apgyvenusi nedidelį, ne per daug derlingą kraštą, ilgai Europai nežinoma, apie trylikimą amžių kaimynų užpuolimų buvo pažadinta⁴ veikliau pasireikšti. Kai Prūsai nebegalėjo atsispirti Teutonų ginklui⁵, Lietuva, išėjusi iš savo girių ir pelkių, kardu ir ugnim naikino aplinkines valstybes ir netrukus pasidarė baidi visoj šiaurėj. Istorią dar nepakankamai išaiškino, koku būdu tokia silpna ir taip ilgai svetimiems paklususi tauta sugebėjo iš sykio atsispirti ir pasidaryti pavojinga visiems savo priešams, iš vienos pusės vesdama nuolatinių kruviną karą su Kryžiuočių ordinu, iš kitos pusės niokodama Lenkiją, imdama duoklę iš Didžiojo Naugardo⁶ ir prasiskverbdama net ligi Volgos krantų ir Krymo pusiasalio. Garsingiausia Lietuvos epocha sutampa su Algirdo ir Vytauto laikais⁷, jų valdžia siekė nuo Baltijos iki Juodųjų jūrų. Bet ta didžiulė valstybė, per daug staigiai augdama, nesugebėjo sukurti savyje vidinės galios, kuri būtų siejusi ir gaivinusi skirtingas jos dalis. Lietuvių tautybė, išsiliejusi per daug plačiose šalyse, pametė savo tikrąją spalvą. Lietuviai pavergė daug rusiškų genčių ir užmezgė politinius santykius su Lenkija. Slavai, jau nuo seniai krikščionys, buvo aukštesnio civilizacijos laipsnio: jie, nors Lietuvos pavergti ar spaudžiami, nuolatine įtaka atgavo moralinę pirmenybę prieš stiprų, bet nekultūringą pavergėją ir prarijo jį kaip kinai totorius grobikus⁸. Jogailaičiai⁹ ir galingesnieji jų vasalai virto lenkais; daugelis lietuvių kunigaikščių Rusijoje priėmė rusų tikėjimą, kalbą ir tautybę. Tokiu būdu Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė jau nebebuvo lietuviška, tikroji lietuvių tauta vėl atsidadė savo senose ribose; jos kalba liovėsi buvusi dvaro ir galingųjų kalba ir išliko tiktai liaudyje. Lietuva — tai įdomus pavyzdys tautos, kuri po didžiulių savo laimėjimų išnyko¹⁰, kaip upelis po per gausaus potvynio nuslūgsta ir plaukia jau siauresne negu pirmiau vaga.

Jau keli amžiai dengia minėtuosius įvykius: nuėjo nuo politinio gyvenimo scenos ir Lietuva, ir žiauriausias jos priešas — Kryžiuočių ordinas; kaimyninių tautų santykiai visiškai pakitėjo; interesai ir aistros, kurstę ano meto karą, išblėso, net jų atminimų liaudies dainose nebeliko. Lietuva jau yra visiškai praeityje¹¹; jos istorija šiuo atžvilgiu duoda dėkingos poezijai medžiagos, nes poetas, apdainuojąs ano meto įvykius, gali rūpintis vien tik pačiu istoriniu objektu, pagiliniu dalyko ir menine išraiška, visiškai nepaisydamas skaitytojo interesų, aistrų bei madų. Tokių būtent objektų liepė ieškoti Šileris:

*„Was unsterblich im Gesang soll leben,
Muss im Leben untergehn“.*¹²

„Kas privalo atgyti dainoje, turi žūti tikrovėje“.

ĮŽANGA

Jau šimtmetis baigė praeit¹³, kai kryžiuotis
Pagoniško kraujo upeliuose braidė.
Jau prūsui grandiniuos beliko kamuotis.
Tad, žemę pametęs, miškuos išsisklaidė.
O vokietis bėglį medžiojo ir pjudė,
Lig pat Lietuvos grobė, degino, žudė.

Lietuvį nuo priešo čia Nemunas skiria:
Vienapus dievų paslaptingos šventovės
Viršūnėmis blizga¹⁴ pro šlamančią girią,
Kitapus, į skardį aukštai įsibrovęs,
Tik vokiečių kryžius skliautu debesėtu
Grėsmingai apžvelgia žemes Palemono¹⁵
Ir tiesia rankas Lietuvon, lyg prie šono,
Iš viršaus apglėbęs, prispaust ją norėtų.

Vienapus lietuvių būriai, kaip kadaise
Su lūšio kepurėm, gaurais apsitaisę,
Ietim ir kilpynėm, vikrauja ir žaidžia
Ir priešo budriai iš akių nepaleidžia.
Kitapus šarvuotas, judėti negreitas,
Sustingęs įsibėdė vokieitis raitas.
Stebėdamas priešo gynimosi vietą,
Jis vėpą rožančių ir grūda muškietą¹⁶.

Ir šis, ir anie akylai seka brastą.
Taip Nemunas, ilgai viešnagėm garsėjęs,

Kur amžiais tiek broliškos santarvės rasta¹⁷,
Dabar pražūties pasidarė nešėjas,
Nes laukia kiekvieno mirtis ar vergovė,
Kas peržengti drįstų jo mėlyną srovę.
Tiktai atžala apynėlio nusvirus,
Išpuikusio topolio ten paviliota,
Žilvičiais ir upės žolėm prasiyrus,
Netrukdoma stiebias į uždraustą plotą
Ir, tartum vainikas nutįsęs anapus,
Nudžiunga su mylimu savo sutapus.
Vien Kauno pakalnių ir jo ažuolynų
Lakštutės su savo bičiuliais iš gojų
Lietuvišku vis dar skardena dainynu
Ar skrenda, sparneliais laisvai suplasnoję,
Viešnagėn į bendrą salų tankumyną.

O žmonės? — Juos karas ir smurtas supjudė.
Lietuvių ir prūsų draugystė pirm laiko
Sužlugo. Bet meilė sujungti pataiko
Ir žmones. — Atsimenu du tokiu nūdie.

O Nemune! Greitai per tavąją srovę
Mirtim ir gaisrais nešini piktadėjai,
Į tavo žaliuosius krantus įsibrovę,
Iškirs vainikus, kur puošėis ir žydėjai, —
Išgašdins lakštingalas šūviai sugriovę.
O brangius ryšius giminystės ir kraujo
Tautų neapykantos tvaikas pakilęs
Pavers tuoj į nieką; — bet širdys, kur mylis,
Vaidilos¹⁸ dainoj susivienys iš naujo.

I

IŠRINKIMAS

Marienburgo bokšte varpas gaudžia*,
 Dundena būbnai ir patrankos griaudžia.
 Svarbi diena nūn Ordinui prašvito.
 Į sostinę štai komturai¹⁹ jau skuba,
 Kapituloj²⁰ jie renkas nuo pat ryto
 Ir, viešpaties pagarbinę ten vardą,
 Nutars, kurio papuoš didysis kryžius rūbą,
 Kuriam pavesti didįjį reiks kardą*.
 Jau dvi dieni praslinko ginčuos lygiai,
 Nes daug kilmingų vyrų susirinko,
 Kurie tai garbei savo amžium tinka,
 Kurių vienodi nuopelnai ir žygiai;
 Bet brolių tvirtas sutarimas rodo,
 Kad jie aukščiausiai stato Valenrodą.

Svetimšalis,— jo Prūsuos nieks nežino,—
 Svetur jis savo vardą išgarsino.
 Kastilijos kalnais jis maurus ginęs²¹,
 Ir Otomaną²² jis prie jūros spaudęs,
 Jis mūruose kovojęs pirmutinis,
 Jis ir laivus pagonių²³ pirmas gaudęs.
 Jam vos į kovą stojus kur turnyre,
 Jei, būdavo, tik šalimą jis pradengia,
 Jau susiremt su juo kiekvienas vengia
 Ir pergalės vainiką jam tik skiria.

Ne vien darbais dėl Ordino galybės,
 Tauria šlove jo apgaubta jaunystė.
 Jį puošia ir krikščioniškos dorybės:
 Kuklumas, neturtas ir vientulystė²⁴.

Jis nesispraudė į dvariškių spūstį,
Miklia kalba nei gestais negarsėjo.
Dėl žemo pelno vergiškai paklusti
Aršiams baronams niekad nenorėjo.
Paniekinęs aukštos garbės tuštumą,
Tų mūrų glūdy geidęs būt vienuoliu,
Jis niekino ir taurų malonumą:
Minstrelių dainos ir šypsniai gražuolių
Jo šaltai sielai nebesako nieko.
Jis pataikūnus tylomis palieka,
Pro gražią moterį iš tolo žengia,
Žavingo žodžio saugojas ir vengia.

Ar toks jau buvo gimęs Valenrodas,
Ar tapęs — amžium, — nes, kad ir nesenas,
Jau širmo plauko ir kakta raukšlenas:
Kančios ir metų antspaudas vienodas, —
Įspėt sunku, net tekdavo matyti,
Kad jaunime jis žaisti sugebėjo
Ir kartais moterų mielai klausyti,
Ir sąmoju kitus sukirst mokėjo,
Ir damoms žarstė mandagių pagrėbstų
Su šaltu šypsniu, lyg vaikams skanėstų.
Bet buvo tai reti užsimiršimai.
Nes nejučiom koks žodis abejingas
Ar šiaip kitiems tušti prasitarimai
Aistras sukeldavo jam sielvartingas.
Jei Lietuvą ar auką dėl tėvynės,
Ar kryžiaus karą bus ten kas priminęs,
Tuoį Valenrodo džiaugsmas blėste blėso.
Jis rūstų veidą kreipdavo į šalį,
Viskam nebejautrus bematant vėso
Ir grimzdo vėl į sielvartą begalį.
Galbūt, atminęs šventą pašaukimą,
Jis žemiškų džiaugsmų taip vengti ima.
Tačiau bent saldžią bičiulystės dalį,
Bent vieną draugą artimą turėjo —
Dorybėm šventą, žilą jau ir seną
Vienuolį tylųjį, vardu Albaną.

Jis Valenrodo sielvartais kentėjo,
Išpažinčių dažnai jis klausė jojo,
Visas slaptas širdies dūmas žinojo.
Laimingas tas ir šventą laimi dalią,
Kurs su šventaisiais bičiuliautis gali.

Taip tariasi kryžiuočių vyresnybė
Dėl Valenrodo elgesio ir būdo.
Bet turi jis, kaip ir visi, silpnybę.
Tiesa, jis žemės niekino tuštybę,
Girtam tvaikė jis niekad nepilūdo,
Tačiau vienatvėj, kai jėgų pristinga,
Ar sielvartų kokiam užėjus blūdui,
Įprato jis į gėralą kenksmingą.
Tada staiga jis tapdavo lyg kitas,
Išbalęs veidas, rūsčio išraižytas,
Ligūstomis dėmėm šurpiai žydėjo,
Ir žvitrios akys, mėlynos kadaise,
Kurios jau laiko ūkanom pilkėjo,
Dabar žaibais vėl ugnį svaidda baisią.
Staiga pro lūpas aimanos išsprūsta,
Prigęsę akys ašarom paplūsta,
Jis siekia kanklių²⁵. Dainą kažin kokią
Jis svetima kalba dainuot mėgina —
Ir tik širdim klausovai ją suvokia.
Dėl to, kad raudą šermeninę žino,
Dėl to, kad stebi vyzdį dainininko:
Matyt, kaip atmintį jisai įtempia,
Lyg tartum grimztų kur į gelmę klampią,
Nes nor išliet, kas sieloj prisirinko.
Kokia prasmė tokių jo pablūdimų?
Galbūt jis nori savo beprotystę
Miglotoj praeity sugaut jaunystę?
Kur jojo siela? — Toliuos atminimų.

Tačiau ranka, stygom įsibėgėjus,
Linksmesnio tono niekad nėr pradėjus.
Nekalto šypsnio iš giedrios krūtinės
Nekenčia jis lyg nuodėmės mirtinės.

Visų stygų skambėt paleidžia gausmą,
Išskyrus vieną — džiugėsio stygelę.
Visus jausmus klausovo sieloj kelia,
Tik vien geros vilties išskyrus jausmą.

Ne kartą broliai, netyčiom užėję,
Įdomią atmainą jame stebėjo.
Štai Konradas, staiga pakirdęs, širsta,
Kankles nusviedęs, laukiniu pavirsta.
Baisius žodžius bedieviškai burnoja,
Kažką Albanui pakuždėti tempias,
Karius aprėkia, kažin kam grūmoja,
Kažkam kerštu grasina užsikvempęs.
Būgštauja broliai. Tik Albanas vienas
Į Konradą štai pakelia blakstienas
Ir šaltu jo veidan žvilgsniu įsminga,
Lyg reikštų rūstų ką ar priekaištingą
Ar tai dėl kažko jį slapta įspėja,
Ar sugeba širdin guviau prabilti,
Nes štai jau veidas Konrado giedrėja,
Ir karščio dėmės ima greitai dilti.
Taip kartais liūtų nekalbus ramdovas,
Damas sukvietęs, riterius ir ponus,
Grotas nuo narvo nustumia į šonus,
Sugriaudžia triūbos, ir žvėrių valdovas,
Šiurpiu riksmu visus ūmai pritrenkęs,
Nugąsdint vien ramdovo neįmano.
Galvos prieš baisų žvėrį nenulenkęs,
Jis šaltu jo širdin vyzdžiu nutaiko
Ir nemirtingos sielos talismanu
Laukinę galią surakinęs laiko*.

II

Marienburgo bokšte varpas gaudžia.
Pasitarimų salė ištuštėjo,
Tuoju paskui komturą dvasiškiai ėjo,
Ir riteriai į eilę stojo glaudžią
Koplyčioje mišparų išklausyti²⁶
Ir himnu dvasią šventąją prašyti.

H i m n a s

Dvasia, dievo šviesybe,
Karveli Siono²⁷!
Šiandien krikščionių pasaulio brolybę
Prie kojų pono
Ugnim regimąja apšvieski
Ir savąjį sparną Siono brolijai ištieski!
Po tavo sparnais tegul būna
Šviesybės šaltinis atvertas,
Ir tas, kurs malonės bus vertas,
Linksmybėj te saulėtą gauna karūną.
Ir krisime veidu į dulkes po kojų
Tam, kurį tavo sparno pavėsis globoja.
Sūnau atpirkėjau!
Ištiesk visagalinčią ranką
Ir tą, kurs artėja,
Iš mūsų verčiausią,
Pastiprinki silpną ir menką.
Teveda kovon mus jėga kalavijo,
Te vandeniu krikšto pagonis nuprausia,
Jie vėliavos tavo tebijo.

O mes nusilenksime širdis viltim atgaivinę
Prieš tą, kam kryžiaus ženklas papuoš krūtinę.

* * *

Malda baigta. Tačiau vadovo liepta
Sugrįžt visiems, truputį pailsėjus,
Ir vėl prašyt, kad viešpatis įkvėptų
Dvasiškius, brolius ir visus rinkėjus.

Nakties vėsa jie džiaugiasi išėję:
Vieni susėdę šnekasi pasieny,
Kiti sode ir gojų vaikštinėja.
Tyli gegužio švietė mėnesiena,
Ir buvo jau rytai aiškėt pradėję.
Apėjęs mėnuo tamsiažydrį plotą,
Pakitęs veidu, aukšty atsiskyręs,
Pro debesėlį, balzganai miglotą,
Tylioj vienatvėj ilgesingai yrės.
Kaip tas klajūnas, jaunąją pamilęs,
Mintim būties apskridęs platų ratą,
Kentėjimais ir laime nusivylęs,
Pro ašaras paguodą vėl pamato —
Galop pasviręs galva nualsinta,
Į svaigią godą susimąstęs krinta.

Dar riteriai pakrikę vaikštinėja.
Bet arkikomturas* kažką sumano:
Sulaikęs uolesnius, tarp jų Albaną,
Jis vedasi į nuošalią alėją,
Kad atsargiai, nekliudomi nė vieno,
Aptart rinkimų reikalą galėtų.
Tad ėjo dar toliau už mūro sienų,
Dar tuštesnių žvalgydamiesi vietų.
Taip ilgą valandą jie vaikštinėjo
Paežery²⁸, kur švendrai tyliai švokštė,
Bet štai jau rytas, grįžt atgal reikėjo.
Sustojo. Balsas,— kur? Kampiniam bokšte.

Jie įsiklauso. Taip, tai ji kliedėjo.
Tai atskiduolė. Jau prieš daugel metų
Kažkokia moteris pilin atvyko*
Ir bokšte baigia savo amžių nykų.
Ar ji ūmai šventąją likt suskato,
Ar gal, buities patyrus šiurpią klotį,
Ji ryžosi taip sunkiai atgailoti?
Nevengdama kentėjimų nei bado,
Ji, dar gyva, čia savo kapą rado.

Ilgai vienuoliai spyrėsi ir pyko,
Kol pagaliau patenkint ją sutiko
Ir skyrė bokšte vietą jai kankintis.
Ir vos tik atsidūrė už tų durų,
Akmeniniu užmūrijo jas mūru,
Ir liko jai tik dievas ir jos mintys.
Gal būti, teismo paskutinę dieną
Tik angelai nugriaus tą baisią sieną.

Viršuj langelis, geležinės grotos,—
Pamaldūs žmonės ten pasiunčia maisto,
Ir spindulių vėjelis jai pasklaisto.
Skurdžioji vargše, argi tavo protas
Taip pasmerkė gyvenimo apgaulę,
Kad niekintum vėjelį, net ir saulę?
Kai tą jos karstą akmenais užkrovė,
Nebmatė niekas jos prie bokšto lango
Bežiūrinčios į giedrą, aukštą dangų
Ir lūpom gaudančios vėjelio srovę,
Ir besigėrinčios žiedeliais lankoj
Ir tais mieliais veidais, kur ją atlanko.

Bet žino dar visi ją esant gyvą.
Ne kartą šventąjį pakeleivingą,
Užklydusį čia vakarą vėlyvą,
Pasiekdavo gaida tyli, maldinga,—
Be abejo, kokia šventa giesmelė.
O kai vaikai iš gretimo kaimelio
Pažaisti ažuolyne susispiečia,

Tai kažkas balzgana lange sušvinta,
Lyg atspindys blankios aušrelės krinta:
Ar gal jos garbana taip atsišviečia,
O gal ji savo ranką baltą šviesią
Palaimint vaikučius pro langą tiesią
Ir komturas, dabar tenai užklydęs,
Iš bokšto girdi, kalba kas tarytum:
„Jau pildos, Konrade! O dieve didis,
Tu būsi mistras, kad juos pražudytum!
Bet ir tavęs ar jie slapta netyko?
Nors kaip žaltys įgytum kitą odą,
Bet sieloj lieka praeitis vienoda,—
Juk ir many daug seno dar paliko!
Net kapas jei tave kada gražintų,
Tai ir tokį kryžiuočiai dar pažintų“.
Tai atskiduolė. Riteriai suprato.
Viršun pažvelgę, regi kažką blankų —
Kažkas iš grotų tiesia žemėn ranką.
Bet kam? Prie bokšto nieko jie nemato.
Tiktai iš tolo lyg kas sušvytravo,
Lyg tarsi plieno šalmo kibirkštėlės,
O žemėj apsiaustas ar gal šešėlis?
Išnyko. Ne, tai akys juos apgavo,
Tai gal aušroj šešėliai taip nubluko...
Žeme boluoja bangos palšvo rūko.

„O broliai! — riteriams Albanas sako.—
Dangaus čia apvaizda stebuklą rodo.
Klausykim balso, kuris mums prašneko*.
Girdėjote? Jis Konradą minėjo.
Juk Konradas — tai vardas Valenrodo,
Pažįstamas kariam ir kardininkam²⁹.
Tad žodis, riteriai! Vardan rinkėjų:
Jis mūsų mistras!“ — „Taip! Gerai! Sutinkam!“

Nuėjo šaukdami. Net visas klonis
Jų džiugesio aidais plačiai banguoja:
„Už Konradą! Mūs mistras tegyvuoja!
Teklesti Ordinas! Težūn pagonys!“

Albanas liko susimąstęs vienas.
Dar paskutinį nužvelgė kryžiuotį
Ir, pažiūrėjęs į to bokšto sienas,
Tokią dainelę ėmė sau niūniuoti:

D a i n a

Miela Neris, mūs upelių gimtinė,
Skaistų tur veidą ir dugną auksinį.
Širdžia tyresnė lietuvė skaitveidė
Vandenį sėmė, dainavo ir žaidė.

Kauno pakalnėj per lygumą jaukią,
Tulpių, narcizų slėniu, Neris plaukia.
Dėl lietuvaits berneliai dabinas
Šauniau nei rožių ir tulpių gėlynas.

Sprunka Neris iš darželių ir sodų:
Nemunas ją nuraminti tegali.
Tarpe savųjų lietuvei pabodo —
Svetimą ji pamylėjo bernelį.

Nemunas Nerį galingai pagrobia,
Srautų verpetais į tolį dangina,
Neša apglėbęs kaip žavimą lobį,
Ją ir save jūros gyly skandina.

Lygiai ir tu, atėjūną pamilus,
Gimtąjį slėnį, lietuve, paliksi.
Plaus užmiršties tave vandenys gilūs
Dar graudingiau, nes viena tu išnyksi.

Širdžiai ir srautui drausmė nepatinka:
Myli mergelė, Neris tolyn plaukia.
Nemunas Nerį gelmėj pasitinka,
Bokšte mergelė vien rauda ir laukia.

III

Kai mistras teisių knygą pabučiavo,
 Kai kryžių didįjį ir kalaviją
 Iš komturo, pabaigęs maldą, gavo,
 Pakėlė galvą. Žvilgsniai jo atgiję
 Džiaugsmu — pykčiu pakaitomis švytėjo.
 Nors rūpesčio rūkai dar veidą niaukė,
 Jau greitas šypsniis, kurio nieks nelaukė,
 Suspaustas lūpas blankiai palytėjo.
 Taip debesį menka žaibų liepsnelė
 Griausmų ir saulės lygiai viltį kelia.

Tas mistro ūpas, tas jo veido rūstis
 Visiems narsingų žygių pranašauja.
 Vaidenas grobiai jiems ir mūšių spūstys
 Ir mintyse pagonių lieja kraują.
 Kas prieštaraut tokiam valdovui drįstų?
 Kas jojo kardo, žvilgsnio nepažįsta?
 Drebėk, lietuvi! Tuoju išvysi dieną,
 Kai kryžius suspindės ant Vilniaus sienų³⁰.

Tuščia viltis.— Kaip upė dienos bėga,
 Visi jau metai taikoje praėjo.
 Arkutus Lietuva jau telkia jėgą,
 Tik Valenrodas neveikloj dūlėja.
 O susigriebęs, jogei veikti reikia,
 Vien seną tvarką niekina ir peikia:
 Tai Ordinas šventus dėsnius pamiršęs,

Tai broliai drausmę apžadų sugriovę.
„Malda, skurdu,— vien šūkauja įniršęs,—
Dorybėmis taikoj laimėsime šlovę!“
Visokiom atgailom suranda būdą,
Už menką nieką krauna bausmę skaudžią.
Į požemius kalėti brolius grūda,
Badu, ištrėmimu, mirtim net baudžia.

Tuo tarpu Lietuva, kuri iš tolo
Lig šiolei vengė Ordino kaip maro,
Dabar kasnakt gaisrais grąžina skolą
Ir kiemionis į savo kraštą varo.
Ties pat pilim lietuviai šaukia tyčia
Einą į mistro pasimelst koplyčią,
Ir jau vaikai gimtojo pastogėj baidos,
Kai suskamba žemaičių rago aidas.

Kada,gi bus geresnis karui laikas? —
Dabar stoka lietuviams sutarimo³¹.
Štai rusai narsūs, lenkai pulti taikos,
Galingi chanai³² veržiasi iš Krymo.
Pats Vytautas mums lemia gerą klotį,
Atvykęs Ordino globos ieškoti³³.
Jei gautų tik pagalbos prieš Jogailą,
Nei išdo jam, nei žemių būt negaila.

Nerimsta broliai. Šaukt tarybą reikia.
Visi jau čia, nėra tik mistro vieno.
Pily jo nėra. Tad kur ir ką jis veikia?
Greičiausiai ties kampionio bokšto siena.
Patyrė broliai kartą jau kelintą,—
Visiems tai žinoma: nakties sulaukęs,
Kai tirštos sutemos laukus užkrinta,
Jisai į ežero pakrantes traukias
Arba, prie bokšto nebyliai suklupęs,
Lig pat aušros, kiek gal jėgų pakakti,
Į apsiaustą vienuolio įsisupęs,
Kaip marmuras boluoja visą naktį.
Dažnai į atskiduolės tylų skundą

Jis kažką sako, kažko tyliai klausia,—
Iš tolo tos kalbos jų nesugausi,
Bet jau iš to, kaip Konradas sujunda,
Kaip rankos ištiestos aukštyn pakyla,
Matyt, kad svarbią jiedu veda bylą.

D a i n a i š b o k š t o

Kas ašaras mano graudžias suskaitytų?
Kiek dingo jaunystės dienų apraudotų?
Priskaudo širdy aimanų sutramdytų,
Kaip gėlos rūdžių ant kalėjimo grotų.
Kur ašara mano netyčia nupuola,
Pragręžia ne širdį, bet kietąją uolą.

Nušviečia ugnis Šventaragio pakalnę*,—
Ji aukuro akmenis svilina kietus.
Gyvoji versmė muša Mindaugo kalnę³⁴,
Maitina ją vandenių sniegas ir lietūs.
Bet kas gi prisotina manąją raudą,
Kad širdį ir sielą lig šiolei taip skauda?

Motulės ir tėvo paslaugios malonės,
Turtinga pilis ir linksma kaimynystė,
Be skausmo diena, o naktis be svajonės,—
Ta nerūpestinga, giedrioji jaunystė
Nami ir svetur man vien laimę žadėjo
Kaip šypsniš nematomo, gero globėjo.

Mus, tris dukreles, motinėlė augino.
Mane pirmutinę būt veikiai sutuokę.
Kol vargo ir skausmo širdis nepažino,
Ar gali svajot apie laimę kitokią?
Vai, kam man kalbėjai, gražusis jaunuoli,
Ko nieks Lietuvoj nežinojo lig tolei?

Sakei apie dievą, jo dangų ir gėrį,
Ir mūro miestus, ir tikėjimą naują,
Ir aukštas bažnyčias, kur auksas vien žėri,
Ir jaunus karius, kur mergelėms tarnauja.

Nesą čia tokių, kur prilygtų jų galiai,
Bet meilėje jautrūs kaip mūsų berneliai.

Ten žemės skausmų pakentėjęs truputį,
Numiręs į nuostabų dangų keliausi.
Viskuo aš tikėjau, nes dangišką būtį
Jau tuomet jaučiau, kai tavęs ten klausiausi!
Ir nūn aš tarp laimės ir skausmo žabangų
Tave tik svajoju ir tolimą dangų.

Prie tavojo kryžiaus ramiai prisiglaudus,
Maniau, kad jau laimės šviesa suspindėjo.
Deja, iš to kryžiaus perkūnui sugriaudus,
Mūs laimė kaip dulkės staiga subyrėjo.
Nors ašaras lieju, nesigailiu nieko:
Tu atėmei viską, dar viltis palieka.

* * *

„Viltis dar!“ — žodžio aidas tyliai rieda,
Kartoja jį tamsoj pakrantės gūdis.
Pakėlė veidą Konradas nubudęs.
„Kur aš? — sušuko. — Kas čia viltį klieđa?
Šalin tą dainą! Kas gi to nežino:
Tris dukreles jūs motina augino,
Tave pirmiausia būtų gal sutuokę...
Bet vargas, kai klasta sapnus pajuokia!
Baisi į sodą įšliaužė gyvatė,
Ir ten, kur jos šlykšti krūtinė slysta,
Žolė suglemba, skaisčios rožės vysta, —
Pagelsta tas, kas šliužo vyzdį matė!
Tai grįžk atgal ir tas dienas minėki,
Kurios džiaugsmų srove gal būtų plaukę,
Jei... Tu tyli?.. Tai keiki ir liūdėki!
Tegul tos ašaros ne veltui alma.
Aš nusiimsiu savo plieno šalną,
Tegul jos ardo mano veido kaukę,

Tegul jos lemia kančią man ar mirtį,—
Iš anksto noriu pragarą patirti!“

B a l s a s i š b o k š t o

„Atleisk, mielasai, vai, atleisk tą skundą.
Kai nēr tavęs, širdies gēla nesoti,
Ir nejučiom nyki daina nubunda...
Šalin tą dainą! Ką padės raudoti?
Kartu praleidom mes tik mirksnį menką,
Bet ir to laimės mirksnio man užtenka.
Aš jo nekeisčiau nei triukšminga puota,
Nei buitimi, vienodumu saikinga.
Tenai žmonėms gaivių padangių stinga.
Buitis jų kaip turklių bala dumbluota.
Po liūčių kartais tenka tai matyti:
Drumstoj bangoj paviršiun išplukdyti,
Pravėrę lūpas, dangui atsidūsta
Ir grimzta vėl į savo liūno būstą.
Ne, ne tokį svajojau aš likimą!
Tvarkydama ramias augyvės klėtis
Ar įsisukus į draugių žaidimą,
Aš imdavau slapta kažko ilgėtis
Ir sekti neramios širdies plakimą.
Ar, lankoje drauges pametus vėlei,
Viena į aukštą kopdavau kalnelį
Ir ten mąsčiau, kad jeigu vieversėliai
Man iš sparnų numestų po plunksnelę³⁵,
Tai aš, aukštam kalnelį nusiskynus
Vien baltą ramunėlę, jį palikčiau
Ir pro padangių skrisčiau debesynus
Aukštyt, aukštyt! — ir ten visai išnykčiau.
Tu išgirdai mane! Sparnais erelio
Tu su manim kilai galingu mostu!
Dabar nereik man vieversio plunksnelių,
Nes kurgi lėkt, kokių ieškot dar sostų,
Lig didžio dievo danguje pakilus
Ir didį vyrą žemėje pamilus?“

K o n r a d a s

„Didybė! Vėl didybę tu svajoji!
Širdis, aistrų didybės suardyta,
Te sielvartuos pakęs dar dieną kitą,
Kol pagaliau ateis diena lemtoji.
Įvyko! Jau ne metas atgailoti!
Mes verkiame, bet drebėkit, niekšų gaujos!
Tos mano ašaros — tai jūsų kraujas.
Bet ko, mieloji, tu vykai ieškoti
Iš vienuolyno ir tylios šventovės?
Aš dievui skyriau tavo amžiaus klotį.
Ar ne geriau tau vienai būtų buvę
Šventovės mūruos verkti ir numirti,
Nei šitam smurto ir apgaulės klony
Nugrimzti į lėtos kančios slėptuvę,
Baisingai pražūčiai save paskirti
Ir elgetaut pro grotas bado donį?
O aš turiu iš tolo čia stovėti
Ir tavo ilgą kančią vien stebėti,
Ir keikti savo nelaimingą būtį
Ir likusį širdy jausmų truputį“.

B a l s a s i š b o k š t o

„Jei taip tu skundies, neateik daugiau čia.
Nors ir ateitum, jau nereikalausčiau
Daugiau aš nieko! Langą šį užtrenkus,
Į savo drėgną bokštą nusileisiu
Ir ten raudoti nemaldausiu teisių.
Sudiev, brangusis! Amžiams nusilenkus,
Nenoriu trumpai valandai paklusti,
Minėdama tą žiaurų tavo rūstį“.

K o n r a d a s

„Te mūsų širdys bent kančioj sutampa!
Tu angelas! Jei atgailos negausiu,
Tai galva krisiu į šio bokšto kampą
Ir Kaino mirtimi³⁶ tave maldausiu!“

B a l s a s i š b o k š t o

„Vai, meskim rūstį, kur abudu žudo.
Atmink, mielasai, žemėj šioj begalėj,
Visam pasauly esame tik mudu,
Kaip smėlio jūroj du rasos lašeliai.
Jei tyrų vėjas gali mus nupūsti,
Kokia būt laimė bendrą lemtį justi!
Neatvykau čionai tavęs kankinti.
Aš dievui pašvęsta nedrįsau būti,
Bijojau dangui širdį prisaikdinti
Paslėpusi joje mūs meilės kliūtį.
Tačiau aš troškau likti vienuolyne,
Kad ten kukliai tarnaut man būtų leista,
Bet be tavęs taip maudė man krūtinę
Ir viskas rodės taip žiauru ir keista.
Atsiminiau, jog tu sakei kadaise
Ilgainiui į Marijos pilį³⁷ grįšiąs,
Sumanęs priešui keršto bausmę baisią
Ir savo tautą ginti pasiryžęs.
Mums lūkesy negreitai dienos nyksta;
Kalbėjau sau: jau jis turbūt parvyksta,
Jau gal parvyko... Galima juk drįsti,
Jei nutarei save jau kapui skirti,
Tave nors vieną kartą dar išvysti
Ir prie tavęs kur netoli numirti!
Einu, tariau, ieškot kuklaus namelio
Kur ant uolos arba prie viešo kelio
Ir ten jo lauksi. Gal bent vieną kartą
Iš riterio, kurs trauks pro mano būstą,
Išgirsiu savo mylimojo vardą
Arba minioj, kuri iš tolo plūsta,
Išvysiu jojo ženklą. Nors rūbus pakeistų,
Nors nepažįstamas jį dengtų skydas,
Iš tolo jau širdis džiaugsmu užkaistų,
Dėl mylimojo niekad nesuklydus.
Ir nors jo keršto rykštė kruvinoji
Gaisrų pašvaistėmis nusiaubtų skliautą,
Visi jį keiktų, bet širdis manoji

Jį laiminti iš tolo nesiliautų!
Radau aš būstą sau ir kapą šičia,
Kur įkyrus smalsuolis mano skundo
Nenuklausys, užklydęs iš netyčių.
Žinojau, kai kančia tavy nubunda,
Vienatvę mėgsti. Gal tad atsitikti,
Kad, ežero ir vėtrų pasiilgęs,
Tačiau panūsi vienas čion atvykti,
Ir į mane nukryps tavasis žvilgis.
Ir mano maldą štai dangus išklausė —
Tu išgirdai, kai aš tavęs šaukiausi.
Svajodavau, kad nors per sapną glūdų
Išvysčiau tavo bent nebylų vaizdą.
Ir štai kiek laimės! Šiandien čia abudu
Bent verkti galim...”

K o n r a d a s

„Kam gi liest tą žaizdą?
Meni, verkiau, kada ištrūkt norėjau ,
Iš tavo glėbio maloniųjų varžtų.
Ir laimei amžinai numirt turėjau
Sumanęs kruviną, klatingą kerštą.
Dabar kančių tų tikslas jau matyti:
Žiauraus gyvenimo kova nelygi
Man siūlo pergalės lemtingą žygį,
O tu tą žygį nori sutramdyti!
Nes vos tik į mane pro šitą langą
Sužiuro tavo akys ašarotos,
Užstojo visą žemę man ir dangų
Tas ežeras, tas bokštas ir tos grotos.
Nuo kariškos ruošos net kursta ausys,
Švytruoja ginklai bei ragai skardena,
Tik aš, į tavo balsą įsiklausęs,
Be tikslo aitrinu tą kančią seną.
Visa diena man vienas tik laukimas,
O vakaro tylos metu gūžčiuoju
Pratęsti buitį noriu atminimais.
Gyvenimą aš vakarais skaičiuoju.

Tuo tarpu Ordinas, prakeikęs taiką,
Kariauti nori, pražūties sau geidžia.
Albanas vėl, sukurstęs keršto tvaiką,
Senųjų apžadų pamiršt neleidžia,
Baisių žudynių atminimuos laiko.
O kai nebnoriu jau klausyt jo skundo,
Nuo vieno mosto, vieno pažvelgimo
Vėl keršto geismas širdyje pabunda.
Ir jau nedaug dienų man laukt beliko:
Kryžiuočių niekas nenukreips puolimo.
Pasiuntinys iš Romos štai atvyko,
Triukšmingos minios riterių ir būrų
Iš tolimų kraštų maldingai plaukia
Ir vien, kad vesčiau juos, kaip vienas šaukia,
Kardu ir kryžium imti Vilniaus mūrų.
O aš, su gėda reik prisipažinti,
Tada, kai tautos sprendžia savo lemtį,
Aš narsą delsimu bandau sutremti
Ir dar nors dieną čia prasikankinti.
Jaunyste! Didžios aukos — tavo penas!
Aš meilę, laimę, dangų, visą klotį
Mokėjau tautai jaunas paaukoti
Gėloj ryžtingoj! Šiandien aš jau senas.
Nūn pareiga — kančia, pats dievas šaukia
Mane į žygį. Aš gi, galvą žilą
Skausme prispaudęs prie tų mūrų, laukiu,
Kad dar išgirsčiau tavo lūpų bylą!“

Nutilo; kažkas bokšte tyliai rauda.
Taip ilgos valandos iš lėto slinko.
Naktis jau baigės. Aušromis nuraudo
Tyliųjų vandenų nubudęs veidas,
Ir kuždesiais atsiliepė aplinkui
Vėsos srovė, kerų lapus praskleidus.
Tyliais balsais paukšteliai sučiulbėjo
Ir vėl nutilo — dar ilgai tylėjo —
Pakalnė buvo dar pilka, miglota.
Sujudo Konradas, akis pakėlė,
Ilgai žiūrėjo jis į lango grotą.

Pragydo krūmuose lakštingalėlė,
Jau aušo rytas. Mistras atsistojo,
Užvožė šalną, skraistėn įsisuko,
Sudievu kalinei ranka pamojo
Ir dingo bangoje rytinio rūko.
Taip nelabasis iš gyvųjų tarpo
Išnyksta ryto suskambėjus varpui.

IV

PUOTA

Atėjo šventė Ordino globėjo³⁸,
Į pilį komturai ir broliai traukia,
Jau vėliavos virš bokštų suplazdėjo.
Kryžiuočius Konradas į puotą šaukia.

Prie skobnių šimtas baltaskraisčių sėda,
Jų apsiaustus baltieji kryžiai puošia.
Už brolių stoja pagal puotos rėdą
Ginklanešiai, tarnaut jiems pasiruošę.

Iš priekio Konradas, nuo jo į kairę
Susėdo Vytautas ir jo bajorai.
Su Ordinu į sąjungą apdairią
Prieš Lietuvą bendri juos jungia norai.

Pradėti puotą mistras nebetrunka:
„Mūs džiaugsmas dievui!“* — taurės suskambėjo.
„Mūs džiaugsmas dievui!“ — riteriai sušunka.
Sužvango indai, vynas trykšt pradėjo.

Bet Valenrodas niaukiasi ir bodis,
Su pašaipa girtam triukšme parimo.
Mažėja gausmas, retas linksmas žodis
Nutraukia tylančių taurių žaidimą.

„Linksmiau gi,— tarė,— kas tai, mieli broliai!
Ar taip puotaudavo kariai lig šiolei?
Iš girto triukšmo kuždesiai beliko
Kaip puotoj atskiduolių ar žudikų.

Seni kariai kitokių puotų žino,
Kai, mūšio vietoj laužus susikūrę,
Kastilijos kalnuos ar žemėj fino³⁹
Mes gerdavom, sutelkę šaunų būrį.

Ten dainos gausdavo! Ar nieks negali
Surast mums bardo⁴⁰ arba ministrelio?
Vyne neblieka gėlos nė šešėlio,
O vynas minčiai — tai skambi dainelė“.

Susyk keli iš vietų kelias dainiai:
Štai tuoj italas švelniabalsiais tonais
Magistro dorybes skaičiuoja painiai,
O trubadūras nuo krantų Garonos⁴¹
Dainuoja piemenėlių meilę drovia,
Užkeiktas mergeles, narsuolių šlovę.

Bet snaudė Konradas. Dainas reik baigti.
Staiga pažadintas nelaukto galo,
Jis, aukso kapšį sviesdamas italui,—
„Tas,— tarė,— kam norėjai įsiteikti,
Kitokios padėkos, deja, neturi.
Imk ją ir eik sau! Tu gi, trubadūre,
Gražuolių meilę ir žygius dainavęs,
Atleiski, jog tarp mūs, karių-vienuolių,
Nėra dėkingų ir jautrių skaistuolių —
Iš jų bent rožės žiedą būtum gavęs.

Suvyto rožės. Kito noriu bardo,
Vienuolis-riteris, aš noriu žodžio,
Aštraus ir kieto kaip plieninio kardo,
Kaip rago garso, kurs krūtinę skrodžia,
Dainos niūrios kaip mūrai vienuolyno
Ir taip svaigios kaip srovės karšto vyno.

Mums, kurie žmones krikštija ir žudo,
Žudikiška daina šventumo teikia.
Tegul ji kursto, jaudina ir pjudo,
O supjudytiems kelia baimę klaikią.

Kokia buitis, tokios dainos man reikia.
Kas padainuos ją?..“ —

„Aš“, — staiga prabilo
Viens senis, kurs prie durų ten sėdėjo.
Iš ginklanešių tarpo jis pakilo,
Tačiau lietuviu drabužius dėvėjo.
Žila barzda jam draikės ant krūtinės,
Galvoryšis akių vyzdžius užklojo,
Bet žilo plauko sruogos sidabrinės
Ir raukšlės rodė ilgą amžių jojo.

Jis rankoje senas kankles¹² turėjo
Ir mostais triukšmą nuraminti kvietė,
Ir jau stygas iš lengvo pirštais lietė.
Visi nutilo, o jis taip pradėjo:
„Seniau guodžiau aš prūsą ir lietuvi.
Bet prūsai jau kovoj dėl laisvės krito,
Lietuviai, vilkdami gėdingą būvį,
Prie jos lavono žūva viens po kito
Ir, kaip sūnai gimdyvę apraudoję,
Jos laužo ugnyje kartu liepsnoja.
Kiti miškuos gėdingai slapukauja,
Kiti, kaip Vytautas, čionai puotauja.

Bet po mirties, jums reikia tai žinoti,
Skraudus likimas išdavikų laukia,
Jie žiaurią ras anoj būty sau klotį.
Kerštingai ugniai pasmerkti suryti,
Garbingus bočius iš dausų pašaukę,
Kokiu žodžiu pagalbos ims prašyti?
Iš vokiškai jų žodžių sugadintų
Savus ainius ar bočiai atpažintų?

O Lietuva! Iš gėdos akys svyla!
Nedrišo niekas niekšų tų sudrausti,
Kai jie prie aukuro mane, vaidilą¹³,
Į vokiškas grandis gėdingai kaustė.
Svetur, vienatvėj, mano dienos merkias,
Ir neturiu, deja, kam dainą skirti.

Dėl Lietuvos esu akis išverkęs,
Bet jei norėčiau tėviškėj numirti,
Aš nežinau, į gimtą savo šalį
Kurį turėčiau pasirinkt takelį.

Tik iš širdies gelmių dabar išgausiu,
Kas buvo mano tėviškėj geriausio.
Bet ir tą menką bočių palikimą
Jūs grobiate iš mano atminimų.

Kaip riteris, turnyre nugalėtas,
Išlikęs gyvas, bet garbės nustojęs,
Gėdingoj paniekoj nebranda vietos
Ir savo priešui grįžęs vėl aukojas,—
Tačiau galvos šį kartą nenulenkia,
Tik savo ginklą jam po kojų trenkia,—

Taip man nūn paskutinis noras kyla
Užgauti kanklių stygą ašutinę¹⁴,
Kad paskutinį Lietuvos vaidilą
Išgirstut traukiant dainą paskutinę“.

Pabaigęs laukė mistro pritarimo,
Nedrįsta nieks pradėt nutrauktą šneką,
Pašaipišku žvilgsniu tik mistras seka,
Kaip Vytautas staiga mainytis ima.

Visi regėjo, kaip vaidilos žodžiai,
Byloti išdavikams, jį užgavo,
Kaip jis pabalo, mėlo, raudonavo,
Kaip pyktis ir tūžma jo širdį skrodžia.
Galop, prie šono stvėręs kalavijo,
Minioj svečių lig senio prasibroves,
Žvilgsniu nuvėrė, atgaliop pašlijo
Ir, tartum debesį patvinę srovės,
Tą pykčio audrą ašarom išlijo.
Sugrįžo, sėda, veidą prisidengia
Ir grimzta pats į dūmą neatvangią.

Čiučenas vokiečiai: „Argi į puotą
Kiekvieną leisim senį skarmaluotą?
Kas per daina ir kas čia ją suprato?“
Kaskart garsiau svečiai klegėt suskato,
Kalbas nutraukia garsiai prasijuokę.
O pažai riešutų švilpynėm suokia:
„Štai kaip lietuviškos mums skamba dainos!“

Pakilo Konradas: „Kariai ir broliai,
Mums šiandien siunčia dovanas vasalai⁴⁵.
Tą paprotį mes gerbiame ligi šiolei.
Ir ši šalis mums duoklę duot privalo
Bent dainomis, kaip darė jos senoliai.
Jei vaidila pagerbti mūs atvyko,
Jo duoklės mes neniekinkim skatiko.

Tarp mūsų sėdi Lietuvos valdovas
Ir jo vadai — dalyviai mūsų puotos.
Jiems miela prisiminti senos kovos,
Gimta kalba vaidilos apdainuotos.
Tepasitraukia, kas jo nesupranta.
Lietuviška daina gėlos daug turi.
Aš kartais mėgstu jos skausmingą niūrį,
Kaip gaudesį bangos, kur daužo krantą,
Ar čaižų lietu, kai už lango pila.
Tada snaust miela.— Tai pradėk, vaidila!“

V a i d i l o s d a i n a *

Kai maras gresia Lietuvą niokoti,
Vaidilos vyzdžiai geba jį nuspėti.
Ar dera kam jo žodžiais abejoti,
Kad ties kapais ir glūdumų paraistėm
Mirties mergelė sutemoj regėti*, —
Žarų vainikas, balto šydro skraistėm
Viršum miškų iškėlus galvą gobia
Ir rankoj kruviną plevėna drobę.

Pilių sargai šalmus nuleidžia saugiai,
Kiemionių šunes snukiais žemę rausia,

Užuodę mirtį, unkščia, urzgia, staugia.
Mergelės žingsniai skleidžia mirtį gausią
Ant kaimų ir pilių, turtingų miestų.
Kiek kartų kruviną paskleidžia skarą,
Tiek rūmų dykuma tuščia padaro;
Ten dygsta kapas, kur pėdų jos liesta.

Baisi lemtis! Bet lemtį lygiai juodą
Iš vakarų lietuviams pranašavo
Plieninis šalmas su plunksnuotu kuodu
Ir apsiaustas, kur kryžiumi juodavo.

Kur šmėkla ta šiurpiai pasivaidino,
Ne vien tik miestai, kaimai išnaikinti,—
Visa šalis jau virto kapinynu.
Bent jūs, kur dar lietuvio slepiat mintį,
Eime ant genčių kapo parymoti,
Vargus skaityti, guostis bei raudoti.

O liaudies žodi, sandoros lobyne⁴⁶,
Tu šiandien jungi amžių palikimą:
Tavy mes slepiam galią karžyginę,
Jausmų gėlynus ir minčių audimą.

Lobyne, jokių smūgių nesugriautas,
Kol patys žmonės saugo tavo šlovę.
O liaudies daina, tu budi šventovėj,
Kurioj tautos darbų garbė atgyja.
Archangelo sparnais tu apsisiautus,
Ne kartą jo laikai ir kalaviją.

Ugnis praris senolių palikimą,
O jau lobius plėšikai grobti ima.
Daina išliks. Ji žmonėse gyvena.
Jei pataikūnai jos nenor branginti,
Pagirdyti gėla, viltim maitinti,
Ji kalnuose, griuvėsiuos randa peno
Ir praeitį garsinti nebetrunka.
Taip iš namų gaisre išskridus paukštė

Bandytų bent ant stogo dar sučiaukšti,
Bet, rūmui griuvus, jau į mišką sprunka
Ir ten, krūtinei sielvarte suskaudus,
Praeivį jos garsai palydi graudūs.

Girdėjau dainą. Kartą viens senelis,
Arimuos kaulus protėvių atkasęs,
Garsais gluosninės ūbavo dūdelės
Velionių maldą ar tylom, nedrąsiai
Jus garbino, mūs protėviai bevaikiai.
Jam aidas pritarė iš tolo klaikiai
Ir kėlė sieloj liūdėsį giliausią:
Aš paskutinis tos dainos klausiausi.

Kaip teismo dieną⁴⁷ angelo trimitas
Iš kapo kels minias nesuskaitytas,
Taip, dainai skambant, iš po mano kojų
Iš bočių kaulų milžinas pakilo⁴⁸,
Ir iš griuvėsių šviesūs rūmai stojo,
O laivės ežerų išsklaidė tylą.
Karūnos pro pilių angas spindėjo,
Valdovų ir karių šalmai žėrėjo,
Kankliavo dainiai, ir mergelės žaidė.
Bet žavų sapną žiauriai man išsklaidė.

Gimtinės kalvos ir miškai išnyko,
Tiktai mintis nuvargus pasiliko
Namų užuvėjoj skurdžioj prigludus.
Ranka užtirpo jau, kankles suspaudus,
Tik mano brolių aidi žodžiai graudūs,—
Išnyko praeities narsa ir būdas.
Bet jaunas įkarštis manoj krūtinėj
Skaidria ugnim dar kartais suplevėna,
Sušildo sielą, atminty rusena,—
O tuomet ji kaip lempa krištolinė,
Ryškiais vaizdais pagražinta piešėjo,
Nors jau apgedo, nors jau apdulkėjo,
Jei tik vidun įdėtumei žibintą,
Ji spalvomis tave dar sužavėtų

Ir rūmo sienoj kilimu gėlėtu
Atmuštų raštą, laiko apnaikintą.

Jei aš gebėčiau tais vaizdais palenkti
Klausovų širdis ir vėles senolių
Prikelt iš kapo, jei mokėčiau trenkti
Skambiausiais žodžiais į krūtinę brolių,
Galbūt tą vieną retą valandėlę,
Kai mano dainos bus ir juos sukėlę,
Pajustų, kuo jie guodėsi iš seno,
Ir bent trumputėj mirksnio nykstamybėj
Atgytų dvasios buvusi didybė,
Kuria kadaise jų tėvai gyveno.

Bet kam čia šauktis amžių, kur išnyko?
Yr dainiui kas dainuot ir mūsų būvy:
Mums vienas didis vyras pasiliko;
Jį apdainuosiu, seki juo, lietuvi!

* * *

Nutilo senis, klausosi ir tiria,
Ar leis jam vokiečiai toliau dainuoti.
Bet menėje visi lyg būt išmirę.
Tokia tyla drąsos tegali duoti.
Tad vėl pradėjo dainą jau kitokią:
Rečiau atliepia kankliai palytėti,
Ir pats skanduodamas kitaip suvokia
Nebe giedoti, bet apsakinėti.

V a i d i l o s s a k m ė

Kur žygiavo lietuviai? Baigę naktinį puolimą,
Iš pilių bei bažnyčių išgrobta lobį gabenó.
Stipriai suraišiotom rankom vilkosi vokiečių minios
Ar su virvėm ant kaklo paskui žirgus skubėjo.
Pažiūrės jie į Prūsus — gailesio ašaras lieja,
Žvelgs su baime į Kauną — sielą dievui aukoja.
Kauno miesto pakalnėj tįso slėnis Perkūno,
Ten lietuvių valdovai, kai po pergalės grįžta,

Vokiečių riterius prato deginti aukuro lauže.
Du tačiau karžygiai narsūs joja be baimės į Kauną,
Vienas jaunas ir lieknas, antras jau metų prislėgtas.
Jiedu, įkaršty mūsų vokiečių tuntą pametę,
Patys pakluso lietuviams. Priėmė juodu Kęstutis,
Bet, pristatęs sargybą, liepė į pilį nuvesti.
Klausė, iš kokio jie krašto, kodring šičion⁴⁹ atvyko.

„Savo kilmės nežinau aš,— tarė jaunuolis,— neig vardo,
Nesang vaiką mane dar vokiečiai buvo pagrobę.
Atmenu vien, jogei čia, Lietuvoj, viduj didelio miesto,
Buvo mūs namas gimtinis; miestas statytas iš medžio,
Ant kalvų išsidraikęs, namas gi buvo iš plytų.
Apie kalvas ir pakalnėj ošė šilai šimtamečiai,
O vidur mėlyno šilo ežeras klony tviskėjo.
Kartą, naktovidžio metą, mus riksmas iš miego prikėlė,
Liepsnos tarytumbei dieną švietė daužydamos langus,
Dūmai trenkė į rūmą, mes išbėgom kiemopi,—
Liepsnos gatvėse siautė, žiezirbų krušos byrėjo.
Kilo riksmas: „Už ginklų! Vokiečiai puola! Už ginklų!“
Tėvas šoko su ginklu ir jau daugiau nebegrižo.
Vokiečiai veržės į rūmą, vienas mane pasivijo,
Pagrobė, metė į žirgą,— nemenu, kas toliau tikos,
Vien tik šauksmą augyvės ilgai, dar ilgai girdėjau,
Ginklų žvangesiui gaudžiant, dulkėse griūvančių rūmų
Ilgai tas šauksmas lydėjo, nesang širdy man liko.
Todrin ir šiandien, kai veiziu į gaisrą ir šauksmą girdžiu ten,
Riksmas tas dūšioj nubunda, tartum urve skardus aidas,
Trankiai perkūnui sugriaudus. Štai kas man Lietuvą mena,
Kas iš tėvų man beliko. Sapno svajonėj ne kartą
Tėvą, augvę ir brolius, būdavo, gaunu regėti,
Bet kas kartą toliau vis kažkoks nuostabus ūkas
Vis tamsiau bei tirščiau jų brangius bruožus pridengia.
Metai jaunystės greit plaukė, aš gi kaip vokietis augau.
Valteris aš vadinausi*,— Alfo gi pavardę davė.
Vardas vokiškas buvo, siela lietuviška liko.
Liko skausmas gimtinei, o neapykanta priešiui.
Vinrichas⁵⁰, Ordino mistras, laikė mane savo rūmė,
Jis buvo krikšto man tėvas, meilėje globė kaip sūnų.

Bet nubodo man rūmė. Sprukęs nuo Vinricho kelių,
Bėgau pas seną vaidilą. Nesang pas vokiečius buvo
Vaidila mūs lietuvis, paimtas kartą nelaisvėn,
Tulko jis amatu vertės⁵¹. Apie mane sužinojęs,
Jog esmi aš lietuvis, kviesdavo nuolat saviepi.
Lietuvą pasakom gyrė, sopančią sielą gaivino
Lepindams žodžiais gimtaisiais ir tėvynės dainelėm.
Jis dažnai mane vedė žaisti prie Nemuno kranto,—
Ten į tėviškės mielus kalnus aš mėgau žvalgytis.
Kuomet grįždavom rūman, senis man ašaras šluostė,
Kad įtarimo nekeltum; ašaras šluostė, o kerštą
Skraudų prieš vokiečius kurstė. Atmenu, kai vieną kartą,
Grįžęs pilin, gavau peilį. Vai, su kokia keršto laime
Vinricho kilimus pjausčiau arba jo veidrodžius režiau,
O jo blizgantį skydą, smėliu išraižęs, apspjaudžiau.
Man paūgėjus, ne kartą mudu iš Klaipėdos uosto⁵²
Sėsdavom laivėn ir jūra gimtą lankydavom krantą.
Skindavau tėvykščios žiedus, nesang žavus jų dvelkimas
Kvėpdavo sielon kažkokį tolimą, mielą paveikslą.
Dvelkimu tuo apsvaigęs, virsdavau kūdikiu. Rodės,
Jogei tėvo sodyboj žaisdavau brolių draugovėj.
Atmintį kurstė senelis; puikesniais savo žodžiais
Neng žiedai bei žolynai praeitį piešė laimingą:
Kaip buvę linksma tėvynėj su draugais bei saviškiais
Leisti metą jaunystės; kiek lietuvių vaikelių
Laimės tokios nepažįsta, vokiečių pančius bekenčią.
Tai girdėdavau nuolat. Bet Palangos toj pakrantėj,
Kur krūtim triukšmingai jūra baltuodama blaškos
Ir iš žiočių putotų smėlį sruvenantį pila,—
„Veizėk,— bylodavo senis,— kilimas žydinčių pievų!
Bet jau smėlis jas siaubia; veizėk, tos kvapniosios žolės!
Galva dar nori prasmelkti tą jas slopinančią dangą,—
Veltui! Nesang vėl naujas smėlio slibinas slenka,
Baltus pelėkus paskleidžia, gyvus žemynus pavergia
Ir aplinkui vis plečia tyrų mirties karalystę⁵³.
Tie, sūnau, pavasario augmens, kape nuslopinti,—
Tai kraštai pavergtieji, tai mūs broliai lietuviai.
Betaig smėlis, varomas audrų,— yra tai kryžiuočiai“.
Klausant širdį man gėlė; mušt kryžiuočius norėjau

Arba į Lietuvą bėgti, bet vaidila mane tramdė.
„Riteriams,— sakė,—laisviemus galima rinktis sau ginklas
Ir atviroj kovos aikštėj kautis kaip lygus su lygiu.
Betaig tu esi vergas, vergo ginklas — tai klastos.
Lik dar čia ir išmoki vokiško meno kariauti,
Stenkis jiems įtikti, kas bus toliau — pamatysim“.
Ir paklausiau aš senelio, žyginėjau su teutonais.
Bet, vos mūšiui ištikus, vos vėliavom suplazdenus,
Vos tiktai karišką dainą savo tautos išgirdau aš,
Šokau į tarpą savųjų, imdamas draug ir senelį.
Tartumbei sakalas jaunas, narvo tvaikė išaugintas,
Nors medžiotojai jamui protą kankynėm atimtų
Ir paleistų medžioklėn, kad prieš brolius kovotų,
Kai pakils tik į aukštį, kai apims akimis tik
Neišmatuojamus plotus savo žydrosios tėvynės,
Kai tik, laisvai atsikvėpęs, savo sparnų pajus galią,—
Grįžk, medžiokli, namopi, sakalo nebesulauksi!“

Baigė jaunuolis byloti. Klausė domiai jo Kęstutis,
Klausė duktė jo Aldona, grožiu prilygstanti deivei.
Štai atėjo ruduo, ilgi vakarai tyliai slenka,—
Kęstutaitė, kaip pratus, draugų ir sesių rately
Į stakles sėda austi ar siūlus žaisdama verpia.
O kai adatos mirga, sukasi greitosios varpstės,
Valteris nuostabiai kalba jai apie vokiečių kraštą
Ir apie savo jaunystę. Viską, ką Valteris bylo,
Gauda ji atsidėjus, godžiai į širdį sau deda.
Viską ji geba atminti, net ir sapne tai kartoja.
Valteris kalba, kaip šaunūs už Nemuno miestai ir pilys,
Kokios nešiosenos puikios, koki ten taurūs žaidimai,
Kaip lenktynėse narsūs riteriai trupina ietis,
O mergelės juos stebi ir vainikus jiems priteisia.
Ir apie dievą kalbėjo, kurs už Nemuno valdo,
Ir apie skaisčią mergelę, dievo sūnelio gimdyvę,—
Josios dangišką veidą rodė mažam paveikslėly.
Tą paveikslėlį jaunuolis laikė prie savo krūtinės,
Nūn jį skyrė lietuvei, kai tikėti ją mokė,
Maldą kai jiedu kalbėjo. Visko norėjo išmokyti,
Ką patsai tik žinojo; vai, ir to ją išmokė,

Ko lig tol nemokėjo: jis ją išmokė mylėti.
Bet ir pats daug išmoko: kaip susijaudinęs klausė
Žodžių, meiliai pasakytų, tų, kuriuos buvo pamiršęs!
Tūlas atsimintas žodis kėlė jam naują vis jausmą,
Kaip pelenuos kibirkštėlę. Buvo tai saldūs vardai vis
Giminystės, draugystės, — mielasai žodis draugystės —
Ir dar vienas meilesnis — žodis tai meilės, kuriamui
Žemėje nieks neprilygsta, vien tiktai žodis t ė v y n ė.

Stebis Kęstutis: „Kodring taip pasikeitus dukrelė?
Kurgi jos dingo linksmumas, kur jos jaunystės žaidimai?
Šventės sulaukę, mergaitės skubina šokti ir žaisti,
Ji vieniša tiktai sėdi arba su Valteriu kalbas.
Vakar mačiau, kad ji rožės žiedą žaliai siuvinėjo,
O lapelius gi raudonais šilko siūlais vadžiojo.
Kaipgi atskirs ji tą spalvą, jeigu jos akys ir mintys
Vien tik Valterio vyzdžių, Valterio žodžių beieško.
Kiek tik kartų paklausiau: Kur nuėjo? Į slėnį⁵⁴.
Iš kur grįžta? Iš slėnio. Kas tam slėny? Jaunuolis
Sodą jai pasodino. Argi tas sodas puikesnis
Neng pilies mano sodai? (Puikūs sodai Kęstučio,
Jų obuolėliai ir kriaušės — Kauno mergelių vilionė.)
Ne sodelis ją žavi. Žiemą mačiau aš jos langus:
Visas stiklas, kur rodo Nemuno upės pakrantę,
Buvo švarus kaip gegužį, ledas skaidrumo netemdė.
Valteris ten vaikštinėja; ji tad, prie lango sėdėjus,
Savo atodūsiu karštu ledą nuo stiklo nutirpdė.
Aš dar tikėjau, kad rašto Valteris ją išmokinsias,
Nes dabar kunigaikščiai savo vaikus ima lavint.
Vaikis geras, narsingas bei rašte išgudrėjęs.
Arg iš namų jį varyčiau? Lietuvai jis reikalingas:
Tuntus geriausiai rikiuoja, apkasus pilt nusimano,
Griaudžiantį ginklą įtaiso, vienas šimtus pavadoja.
Valteri, būk mano žentas ir už Lietuvą kaukis!“

Valteris vedė Aldoną. Vokiečiai, jūs galbūt manot,
Jogei čia pasakos galas? Jūsų meilės romansuos,
Kai tik riteris veda, dainius baigia dainelę.
Vien tik pasako, jog ilgai gyveno bei buvo laimingi.

Valteris žmoną mylėjo, bet, kilnią turėdamas sielą,
Laimės namuos nepatyrė, nes jos nebuvo tėvynėj.

Vos tik sniegas nutirpo, jau vyturys sučyravo.
Meilės ir džiugesio metą skelbia visam jis pasauliui,
Lietuvai vienai kas metai lemia gaisrus ir žudynes.
Traukia tuntai kryžiuočių — nesuskaitomos minios.
Jau už Nemuno kalvos skamba aidais ligi Kauno,—
Didis kariuomenės triukšmas, raitelių žirgų žvangimas.
Kaip debesys jų gurguolės užgula lygumą plačią,
Vietomis sublizga žvitrios gairės pirmųjų sargybų,
Tartumbei žaibas prieš audrą. Vokiečiai pasiekė krantą,
Tiltus per Nemuną tiesia, Kauną apsupo aplinkui.
Dieną dienop nuo griautuvų virsta mūrai ir bokštai,
Naktį naktieپ rausia žemę griaušančios minos kaip kurmiai.
Sviedinys gi padangėj skrenda liepsnojančiu ruožu
Ir kaip sakalas paukštį krisdamas stogą sudrasko.
Kaunas virto griuvėsiais⁵⁵ — jau lietuviai Kėdainiuos;
Virto griuvėsiais Kėdainiai⁵⁶ — miškuose jau lietuviai
Ginasi. Vokiečiai skverbias, viską degina, plėšia.

Valteris su Kęstučiu gi narsiai kovės ir gynės.
Ištvermingas Kęstutis — nuo jaunystės įpratęs
Kautis su priešais, juos pulti, nugalėti ar trauktis.
Jis žinojo, kad bočiai nuolat su vokiečiais kovės,
Todrin, pasekdamas bočiais, laimės karionėj nepaisė.
Valterio mintys kitokios, nesang, pas vokiečius augęs,
Ordino galią žinojo. Matė, jog, mistrui pašaukus,
Traukia čion iš Europos tytveikas vyrų ir ginklų.
Prūsai gynės kadaise, nušlavė prūsus teutonai.
Lietuvai ryt, jei ne šiandien, gresia tokis pat likimas.
Matęs prūsų nelaimę, dėl Lietuvos nū drebėjo.
„Vaike,— bylo Kęstutis,— tu — nelabo skelbėjas:
Skraistę nuo vyzdžių nuplėšei, jeib paregėčiau bedugnę.
Kuomet tavęs aš klausiausi, tartumbei rankos nusilpo
Bei su pergalės viltim narsas krūtinėj pragaišo.
Ką tad su vokiečiais veiksime?“ — „Tėve,— Valteris tarė,—
Būdą žinau ašai vieną, skraudų, deja, betaig tikrą!
Gal jį kada pasakysiu“. Taip jiedu tarias po mūšių,
Kolei trimitas neskelbia naujo kruvino žygio.

Vis labiau liūsta Kęstutis: Valteris smarkiai pakitęs,
Nors ir seniau jis nebuvo niekad per daugel džiaugsmingas,
Laimės net valandėlėm susigodojimo ūkas
Veidą dengdavo jojo, bet, Aldonai apglėbus,
Išgiedrėdavo veidas, blaiviai nušvisdavo akys,
Visad šypsniu ją sutikdavo, skirdavos žvelgdamas jautriai.
Nū, sakytumbei, kažkoks slaptas kankina jį jausmas!
Visą rytą prieš namą stovi rankas sukryžiaęs,
Stebi rūkstančius dūmus toly liepsnojančių kaimų,
Stebi žvilgsniu sielvartingu; naktį iš miego pašokęs,
Seka pro langą raudonas, kruvinas gaisro pašvaistes.

„Mano brangusis, kas tau?“ — su ašarom klausia Aldona.
„Kas man? Argi belauksiu, koleig vokiečiai puolę,
Miegantį pančiais surišę, budeliui perduos žiauriamui?“ —
„Dieve ginki, brangusai! Grioviuose budi sargyba“. —
„Taip, sargyba ten budi, gniaužiu ir aš rankoj kardą,
Betgi kai žus ta sargyba, kai ištrupės kalavijas...
Ak, paklausyk: jei sulauksiu skurdo bei skausmo senatvės...“ —
„Dievas paguos gal vaikeliais“. — „Taip, kad vokiečiai puolę,
Žmoną užmušę, kūdikius kažkur paslėptų pagrobę
Ir išmokytų leisti ietį į savąjį tėvą?!
Gal ir aš pats būčiau tėvą, brolius gal būčiau nū žudęs,
Jeigu ne vaidila“. — „Tai traukimės, Valteri mielas,
Dar giliau kur į Lietuvą, giriom nuo vokiečių spruksim“. —
„Mes paspruksim, o kitos motės ir kūdikiai liksis?
Šitaip bėgo ir prūsai, bet juos teutonai pavijo.
Jeigu ir mus jie susektų?“ — „Dar toliau trauktumbim tuomet“. —
„Dar toliau? Vai nelaiminga, trauktumbim iš Lietuvos gal?
Rankon totorių ar rusų?“ Šitai išgirdus, Aldona
Susimąščius tylėjo. Jai ligi tolei atrodė,
Jogei tėvynė be krašto, taip plati kaip pasaulis.
Pirmą kartą ji girdi, jog Lietuvoj nēr kur dingti.
Tad, rankas užlaužus, Valterio klausia, kas veikti.
„Vienas būdas, Aldona, vienas beliko lietuviams
Ordino galiai sutriuškint; man tas žinomas būdas.
Bet neklauski, mieloji! Nesang prakeiksiu tą dieną,
Kuomet, priešo prispirtas, griebsiuosi to baisaus būdo“.
Nieko daugiau nepasakė, žodžių Aldonos neklausė,

Vien Lietuvos tik nelaimės matė aplink ir girdėjo,
Kol pagaliau keršto liepsnos, pagiežoj kurstomos nuolat,
Skausmo ir sielvarto dydžiu širdį kaip tvanas apsėmė;
Viską joje sunaikino, net ir vienintelį jausmą,
Tą, kurs jį guodė lig šiolei — jausmą gaivinančios meilės.
Taip, jei ažuolui kartais neatsargūs medžiokliai,
Ugnį kamiene įkūrę, šerdę žarijom išdegins,
Girių valdovas neilgai šlamančiais lapais bemūdraus.
Vėtros šakas jo aplaužys, net ir žaliasis vainikas,
Puošęs jo galvą iškilnią, greitai nudžius pajuodavęs.

Ilgai blaškės lietuviai prieglobsty girių ir kalnų,
Vokiečius užpuldinėjo ir puolami narsiai gynės,
Koleig sykį ištiko Rūdavos žiaurus mūšis⁵⁷,
Kur lietuvių jaunimo daugel tūkstančių krito
Ir taipogi kryžiuočių — lygiai vadovų ir brolių.
Vokiečiams į pagalbą užjūrio tuntai atėjo,
Valteris su Kęstučiu gi kaukarus pasiekė saugiai
Su aplamdytais skydais ir kardais apdaužytais,
Dulkinį ir pavargę grįžo paniurę namopi.
Valteris žmoną sutiko žodžio į ją neprabilęs,
Vokiškai su Kęstučiu ir vaidila kažką taręs.
Nesuprato Aldona, vien tik širdis bailiai spėjo
Kažką šiurpaus, netikėto. Kuomet tie pabaigė tartis,
Trise kartu į Aldoną kreipė žvilgsnius rūpestingus.
Valteris žvelgė ilgiausiai, skausmo tyloj susikaupęs,
Koleig ašaros stambios jamui per veidus pasruvo.
Puolė į kojas Aldonai ir prieg širdies glaudė ranką
Melsdamas, jogei atleistų, ką ji dėl jo iškentėjo.
„Vargas moterims,— tarė,— jeigu bepročius myli,
Kur akim neramiaja veržias už tėviškės sienų,
Kur mintim, tarsi dūmu, kyla virš stogo gimtinio,
Kur širdim namų laime negali ramiai pasitenkint.
Didžios širdys, Aldona, tai aviliai, per daug erdvūs:
Jų medus nepripildo, liekti buveinė driežamus.
Vai, atleiski, Aldona! Noriu namie nū pabūti,
Nū noriu viską pamiršti, būkiva nū mudu dviese
Tuo, kuomi buvova vakar; ryt...“ — ir nedrįso pabaigti.
Kas per džiaugsmas Aldonai! Ji pamanė, nūdalė,

Jogei Valteris būsiąs nū ramus jau ir linksmas.
Štai jis ne taip susimąstęs, akys gyviau suspindėjo,
Veide užkaito raudonis. Valteris vakarą visą
Liko prie kojų Aldonos, Lietuvą, karą, kryžiuočius —
Viską pamiršęs, kalbėjo apie tą metą laimingą,
Kai, Lietuvon jis atvykęs, pirmąkart ją pamatė,
Kaip vaikštinėjo po slėnį, ir apie daugel brangių jam —
Vaikiškų, betaig žavingų meilės pirmosios dalykų.
Kodring mielą tą šneką žodžiu „rytoj“ vis nutraukia?
Ir susimąsto iš naujo, ilgai žvelgia į žmoną,
Ašaros temdo akis jam, nori ką tart ir nedrįsta.
Argi jausmus išgyventus, buvusios laimės šešėlius
Tam vien būtų pašaukęs, kad atsisveikintų veikiai?
Visos šnekos bei visos vakaro šito meilybės
Argi būtų paskutinė gėstančios meilės liepsnelė?..
Klaustumbei veltui; Aldona žiūri, laukia, svyruoja
Ir, palikusi menę, dar slapta apsižvalgo.
Valteris pilasi vyno, daugel taurių jis išlenkia
Ir senelį vaidilą nakčiai prieg savęs palieka.

Vos tik saulė tekėjo, aidai pagrunda kanopos,
Ryto migloje dvieja skuba kalnop raitininku.
Būt suklaidinę sargybas, betgi vienos neapgavo.
Budrios akys mielosios — bėglį įspėjo Aldona!
Kelią pastoj o jam slėny — liūdnas tai susitikimas.
„Grįžk namo, mylimoji, grįžki! Tu būsi laiminga!
Gal atrasi tu laimę globoj gimtosios šeimynos;
Tu graži ir jauna dar, užmaršty rasi paguodą.
Daug kunigaikščių ne kartą tavo rankos geidavo;
Vėl esi nū laisva tu didelio vyro našlystėj,
Kurs dėl tėvykščios labo net ir tave štai palieka!
Lik sveika ir pamirški; kartais paverki manęs tu:
Valteris visko neteko, Valteris vienišas liko
Tartumbei tyruose vėjas; turi bastytis pasauly,
Smurtaut, žudyt ir galopi žūti mirtim išdaviko.
Bet po daugelio metų Alfo vardas iš naujo
Lietuvoj ims skambėti. Iš vaidilų tu lūpų
Jojo žygius gal išgirsi. Tuomet, mieloji, atmink,
Jogei tas riteris juodas, tieka slapybių sukaupęs,

Žinomas tau tiktai vienai, buvo vyru tavuoju,
Ir išdidumas tebūnie tavo našlystės paguoda“.
Klauso nuščiuvus Aldona, norint negirdi nė žodžio.
„Joji! Tu joji!“ — sušuko, bet ir pati išsigando
Žodžių „tu joji“; vienas tas žodis skambėjo.
Nieko nemastė ir nieko nebesuprato: jos mintys,
Jos ateitis, atminimai — viskas sąmyšy pynės.
Bet širdim vien įspėjo, jog neįmanoma grįžti,
Jogei pamiršt negebės ji; akys, apsiaubtos blūdo,
Keletą kartų sutiko klaikų Valterio žvilgsnį.
Žvilgsnis tas jau ir vakar jai paguodos nesiulė.
Todrin, rodės, ko naujo ji ieškojo aplinkui
Ir akim vangiai tyrė slėnį, miškus ir pakriūtes.
Viduj girios pats vienas spindi už Nemuno bokštas.
Moterų tai vienuolynas, liūdnas krikščionių atminklas.
Už to bokšto užkliuvo akys ir mintys Aldonos,
Tartumbei pagrobtas vėjų jūros sraute balandis
Puola į vienišą stiebą jamui nežinomo laivo.
Valteris viską suprato, seka jis paskui Aldoną,
Savo mąstis jai praskleidžia, paslaptį saugot įsako
Ir prie vartų, vai dieve, jiemdviem baisu buvo skirtis...
Alfas su vaidila tuoj išvyko ir ženkle neduoda.
Vargas jamui, jei nūdie priesaikos neištesėjo,
Jeigu, laimę pamynęs, širdį Aldonos sužeidęs,
Jeigu, tieka aukojęs, viską niekamui aukojė...
Kitką rytojus parodys. Vokiečiai, pabaigiau dainą.

* * *

„Jau baigė, baigė“, — menėje sušneko.
„Ir ką tas Valteris? Kame jis dingo?
Kur? Kam tas kerštas?“ — daug spėlioti teko.
Tik vienas mistras tam triukšme sustingo,
Be žado sėdi nebylus, paniuręs,
Didžiai sujaudintas, skruostai nublankę,
Tik taurę po taurės lig dugno lenkia.
Bet naujos aistros jau krūtinėj kurias
Ir priešingi jausmai žaibais kryžiuojas.
Staiga užkaista veidas suliepsnojęs,

Rūstumas trykšta iš kaktos raukšlėtos,
Pamėlo lūpos, akys pasiklydo,
Vyzdžiai lyg kregždės, kylant audrai, mėtos.
Štai pagaliau į menės šoka vidų:
„Dainos kur pabaiga? Dainuok man galą
Ar duok kankles. Ir netylėk taip baisiai!
Pripildykit taures, jei širdys šąla!
Dainuosiu pabaigą, jei tu varžaisi.

Pažįstu aš gerai vaidilos dainą:
Jis kaip šuva nakčia nelaimes staugia.
Gaisrus dainuojate ir žūtį baugia
Už mūsų sielvartų šlovingą kainą.
Dar kūdikiui ta jūs daina klastinga
Gyvatės geluonių krūtinėn sminga
Ir varvinti nuodus į širdį ima:
Tėvynės meilę ir garbės troškimą.

Ji nuolat pėdomis jaunuolį seka
Tartum šešėlis nužudyto priešo;
Ji kartais pokylio nutraukia šneką
Ir džiugesio taures krauju atmiešia.
Deja, per daugel aš dainų klausiausi!..
Įvyko! Džiaukis, senas išdavike!
Juk dainiui kerštas — tai šlovė garsiausia!
Dar vyno! Tavo norai bus įvykę.

Tą dainą baigsiu... Ne, dainuosiu kitą.
Kai aš Kastilijoj kariaut turėjau,
Ten daug baladžių mauruose girdėjau.
Grok, seni, gaidą, tą, kur tuomet rytą,
Kai slėny vaikas... o! tai būta laimės...
Visur tą gaidą įpratau niūniuoti.
Eikš, seni, dėl dievų visokių baimės —
Vokiečių, prūsų...”

Seniui reik kankliuoti.
Užgauna stygą, veda klaidų toną
Ir lydi Konrado dainuotę trunkią,
Kaip lydi vergas savo rūstų poną.

Tuo tarpu geso liepsnos žibintuvų,
Ilga byla svečius į miegą lenkia,
Bet, mistrui giestant, niekas nesibodi,
Ankštu ratu visi aplink užgriuvo
Ir jo dainos kiekvieną gauda žodį.

A l p u h a r a

Baladė

Rūksta griuvėsiuos maurų vietovės,
Pančius jiems nukalė karas,
Vien tik Grenados ginas tvirtovės⁵⁸,
Bet jau Grenadoje maras.

Dar Alpuharos kuore⁵⁹ surinko
Riterius pats Almanzoras⁶⁰,
Bet jau ispanai siaučia aplinkui,—
Apgulė pilį jų voros.

Auštant suguro mūrai granito,
Trupa nuo smūgių tvirtovė,
Jau minaretuos⁶¹ kryžiai sušvito,
Priešas pilin įsibrovė.

Viens Almanzoras, kuomet išvydo
Savojo būrio žudynes,
Puolęs pro tankmę iečių ir skydų,
Dingo vyčius suklaidinęs.

Džiaugias ispanas, pilį užgrobęs,
Mindo lavonus ir kraują,
Pasidalinęs vergėm ir lobiais,
Liedamas vyną, puotauja.

Šitai sargyba triukšmą nutraukia:
Riteris svetimo krašto
Vado beieškąs duryse laukia,
Svarbų atnešęs jam raštą.

Tai Almanzoras, maurų karalius,
Kerštą sutramdęs ir pyktį,
Lenkias ispanų teisei ir valiai,
Prašo vien gyvą palikti.

„Ispanai,— šaukė,— aš prie jūs kojų
Žemę kakta palytėsiu,
Aš jūsų dievui maldą aukoju,
Pranašus jūsų tikėsiu.

Plinta tas garsas — griūva jau kliautys:
Šitai arabų galiūnas
Su pavergėju nori broliautis,
Būt vasalu jo karūnos“.

Narsą ispanai vertinti moka:
Vos Almanzorą pažino,
Tuoj jį kaip draugą sveikinti šoka,
Meiliai kiekviens apkabina.

Pats jis kiekvieną sveikinti ėjo,
Vadą širdingai jis glaudė,
Ranką jo stvarstė ir glamonėjo,
Lūpas prie lūpų prispaudė.

Tuomet nusilpęs žemėn sudribo,
Apsupą plėšė, vyniojo,
Rankom ispano kojas apkibo,
Šliaužė žeme ir vaitojo.

Žvilgsnį pakėlė — jie nusigando:
Veidas jo mėlynas buvo,
Burną iškreipęs, juoktis dar bando,
Akys krauju jam pasruvo.

„Giaurai, drebėkit! Veidas pamėlęs
Siaubą į širdį jums varo.
Aš apgavau jus: Grenadoj kėlęs,
Atnešiau kerštą ir marą.

Aš bučiavau jus. Perdiegt suspėjau
Jūsų širdin baisią mirtį.
Eikit, žinosit, kaip aš kentėjau,—
Jus tom kančiom noriu skirti!“

Blaškosi, rėkia, tartum suspausti
Rankom ispaną norėtų
Ir prie krūtinės amžiams priglausti;
Juokias juoku negirdėtu.

Juokias — jau mirė... Vien tik blakstienos,
Lūpos šaltai prasišiepia,
Vien tik tas juokas — velniškas, vienas
Veido siaube atsiliepia.

Bėga ispanai — gena juos maras,
Krinta jie vienas po kito.
Kolei išspruko iš Alpuharos,
Veikiai visi ten iškrito.

* * *

„Tai šitaip mauras keršijo kadaise.
Apie lietuvių norit paklaudyti?
Galbūt jįsai jau klastą ruošia baisią
Ir tuoj ateis nuodų vynan maišyti?..
Bet ne, vai ne! Nū papročiai kitoki.
Valdove Vytaute, yra, žinoki,
Tarp jūs tokių, kurie prieš savo žmones
Pas mus maldauja keršto kaip malonės!

Bet ne visi — prisiekiu jums Perkūnu!
Yra dar Lietuvoj — aš apdainuosiu...
Šalin tos kanklės — trūkę stygos kliūna,
Dainos jau nebebus — tačiau tikiuosi,
Jog gal kada — po vyno susivokę...
Per daug išgėriau — žaiskit — nēr ko pykti.
O tu, Al... manzor,— ak, šalin, senioke! —
Šalin Albaną — noriu vienas likti!“

Tai taręs, atgalios nusvirduliavo,
Į kėdę krito radęs savo kertę,
Kažkam grasino ir piktažodžiavo
Skobnį su indais ir vynais apvertęs.
Galop nusilpo, galvą panarino,
Prigesusius vyzdžius migla užplūdo,
Putotom lūpom kažką tart mėgino
Ir taip užsnūdo.

Suglumę stovi riteriai aplinkui,
Nors Konrado tą įprotį pažįsta:
Kai vyno jį aistra ūmai ištinka,
Įpuola jis į klaikią beprotystę.
Bet pokyly! Pakęst tokią sarmatą!
Prie svetimų tokį parodyt pyktį!
Kur vaidila? Ar mistras jį suprato?
Bet sąmyšy jis spėjo jau išnykti.

Spėliota, jog tai pats Albanas buvęs,
Lietuviškas dainas čia mistrui suokęs
Ir taip į karą kurstęs su lietuviais,
Ir papročius pagonių jam pajuokęs.
Bet kodėl mistras šitaip užsimiršo?
Ir kodėl Vytautas staiga įniršo?
Ir kaip baladės rasti prasmę aiškia?
Spėliota veltui, ką tai visa reiškia.

V

KARAS*

Jau karas! Konradas nebeįstengia
 Tramdyti, kas tarybos jau nuspręsta.
 Visa šalis sujudus kerštą rengia
 Už Vytauto ir Lietuvos tą klastą.

Nes Vytautas, kurs Ordino maldavo
 Padėti Vilniaus sostinę atgauti,
 Dabar, po puotos, kai tik žinią gavo,
 Kad paruošti jau tuntai reikalauti,
 Užuoť nauja draugyste pasiklioęs,
 Pabėgo pats su savo palydovais.

Į vokiečių sodybas įsibrovęs
 Su įsaku, apgaule suklastotu,
 Ugnim naikino Ordino tvirtoves
 Visu pasienio numatytu plotu.
 Tad Ordinas kerštan už savo žmones
 Paskelbė kryžiaus karą prieš pagonis.
 Išėjo bulė⁶². Sausuma ir jūre
 Narsuoliai tvinsta kautis pasiruošę,—
 Galingi grovai, vasalus subūrę,
 Raudonais kryžiais⁶³ savo šarvus puošia.
 Be to, visais šventaisiais prisaikdinti
 Atverst pagonis arba išnaikinti.

Įpuolė Lietuvon — ir ką padarė?
 Jei akylus, pasilypėk į kalvą,
 Žvelk Lietuvon, kai ges žara vakarė:

Tu kruviną dangų išvysi spalvą,
Kuria gaisrai apsėmė skliautą baisiai.
Tokie visų grobikų smurto vaisiai:
Gaisrai, pjovynės ir klasta žabangų,
Ir žygiai, džiuginą kvailių menkystą,
Bet kuriuose išminčius atpažįsta
Vien keršto balsą, šaukiantį į dangų.

Kaskart toliau gaisrai pavėju rūko,
Kryžiuočiai Lietuvon tolyn vis brovės,
Jau, sako, ties Kaunu, ties Vilnium kovės,
Galop ir žinios, ir gandai nutrūko.
Aplinkui jau liepsnų nebematyti,
Gaisrai vis tolimesnę siaubia sritį.
Namiškiai veltui ilgisi kas dieną,
Vergų ir lobių laukę neatlyžta.
Žvalgai, norį gerų parnešt naujienų,
Skubiai išvyksta, bet nebesugrįžta.
Ta netikrovė taip visus čia slėgia,
Kad kęsti skausmą būt geriau pajėgę.

Ruduo pasibaigė, jau pūgos staugia,
Laukus, kelius balta užklojo skraistė,
Nakčia padangė vėl nušvito baugiai,—
Žiemų žara ar karo vėl pašvaistė?
Kaskart ryškiau atospindžiai gaisruoja,
Kaskart arčiau padangė raudonuoja.

Marienburge žmonės pastebėjo —
Kažkas kely ten kapstosi iš sniego.
Gal grįžo Konradas, vadai parėjo?
Kaip juos sutikt? Laimėjo ar pabėgo?
O kur kiti? Bet mistras ženklą duoda
Ir toly rodo išblaškytą gaują.
Tas vaizdas paslaptį praskleidžia juodą.
Jie bėga, krinta, graibsto sniegą sauja,
Parkritę šliaužia, kaip vabzdžiai ropoja
Ankštam inde niokodami viens kitą,
Lavonais stiepias, kol kiti juos koja

Nustums atgal į duobę iškapstyta.
Vieni užtirpusias dar vilko kojas,
Kiti sustingę pakelėj voliojos,
Kiti, rankas iškėlę, klaikiai dairės
Ir miestą rodė kaip prie kelio gairės.

Iš miesto bėgo išsigandę žmonės,—
Jie bijo spėti ir nedrįsta klausti,
Bet šiurpūs žygiai tos baisios kelionės
Karių veiduos akivaizdžiai įspausti.
Iš jų akių ledinė žūtis smelkias,
Jų veidus čiulpia nykuma ir alkis.
Čia Lietuvos karių trimitai gaudžia,
Tenai pusnynais suokia pūgos graudžiai,
Toliau šunų išalkę rujos loja,
Ir ties galvom pulkai kranklių skrajoja.

Pražuvo viskas. Kas būt patikėjęs,
Kad Valenrodas, tiek nuveikęs ginklu,
Iš seno išmintim plačiai garsėjęs,
Neperpras Vytauto paspęsto tinklo
Ir pasirodys kaip bailys be ryžto,
Ir kad apgautas, keršto suviliotas,
Toli į Lietuvos nuklystų plotus
Ir taip gėdingai, metęs Vilnių, grįžtų.

Kai išeikvojo didį lobio kiekį
Ir badas ėmė vokiečius kamuoti,
O priešas iš visur atkirsti siekė
Ir tramdė siuntą jo būriai ginkluoti,
Kai riteriai šimtais pradėjo kristi,
Staigiu smūgiu reikėjo baigti karą
Arba atgal iš kilpų tų išbristi.
Bet mistras savo kiaute užsidaro,
Medžioti jodo ar pats vienas varo
Kažin kokias kažin su kuo derybas
Ir viską slepia nuo vadų tarybos.

Ir pagaliau jau taip kare atšalo,
Kad ašarų savų žmonių nepaisė
Ir, rodės, tęs tą karą jis be galo.
Rankas sukeitęs, rūgo kaip kadaise,
Diena dienon su Albanu kuždėjos.
Tuo tarpu ir žiema pūgom užklupo,
O Vytautas, surinkt pulkus suspėjęs⁶⁴,
Gurguoles puolė ir aplinkui supo.
Gėdinga Ordino karionių diena!
Didysis mistras bėga iš kautynių.
Užuot šlovės ir grobių neša vieną
Lietuvių pergalės nelemtą žinią.

Ar jūs regėjot, kai iš tų žudynių
Jis šmėklų tuntus vedė į tėvynę?
Niūrus rūstumas jojo kaktą niaukė,
Ir skausmo kirminas vagojo veidą.
Ir jis kentėjo,— bet pradenk tą kaukę:
Tie šiurpūs vyzdžiai, blakstienom užsiskleidę,
Iš pasalų bloga ugnim spindėjo,
Kaip kometa, kuri karais grasina⁶⁵,
Klaidi kaip liepsnos, kur tamsoj švitirėja,
Kuriom keleivį velnias suklaidina.
Tūžma ir džiaugsmas iš vienos krūtinės
Į velniškos apgaulės žvilgsnį pynės.

Murmėjo žmonės, mistras nebepaisė.
Sušaukęs tartis riterius dar sykį,
Prabilo, žvelgė, liepė,— kaip kadaise,—
Ir štai, o gėda! Vėl visi juo tiki.
Dangaus čia bausmę regi jie savaime,
Nes ko tikėti nepriversi baime?

* * *

Paliauk, puikuoli! Atpildas artėja.
Yra Marienburge slapotos rūsys.
Naktovidį, kai miestas aptamsėja,
Ten tribunolas renkasi rūstusis*.

Didžiulio ruimo skliautuos pakabintas
Ten dieną naktį žybčioja žibintas.
Ratu sėdinių dvylika ryškėja,
Ir slaptos teisių knygos glūdi soste.
Juodai šarvuotų dvylika teisėjų,
Juoda kiekvienas prisidengęs klose.
Taip nuo minios į urvą pasitraukę,
Ir patys dėvi slaptingumo kaukę.

Visi sutarę ir laisvai prisiekę,
Jie nuodėmes savų valdovų pliekia,
Kad ir slaptas, bet jau per daug niekšingas.
Ir kai nuspręs jau bendrą pasmerkimą,
Kiekviens ir broliui taps negailestingas:
Klasta ar atvirai jį vykdyt ima.
Težūnie tas, kurio prakeiktas vardas!
Tad rankoj durklas, o prie šono kardas.

Ir štai pakilo kaukėje teisėjas
Ir, su kardu prie knygos priartėjęs,
Prabilo taip: „Rūstusis tribunole!
Mūs įtarimas aiškus ir visų vienodas:
Žmogus, kurs Valenrodu šaukiamas lig šiolei,
Nėra tai Valenrodas.
Bet kas jis? — Nežinia. Tuoį dvylika bus metų,
Kai pareiny turnyre pirmąsyk jį matė.
Kai grovas Valenrodas Palestinon ėjo⁶⁶,
Jis grovo ginklanešio drabužius dėvėjo,
Netrukus Valenrodas nežinia kur žuvo.
Anas ginklanešys, spėliota, jį nužudęs
Ir iš šventosios žemės greit pasprūdęs,
Ispanijon slapta pakliuvo.
Ten kovose su maurais jis pasižymėjo,
Taip pat turnyruos daugel dovanų laimėjo
Ir jau Valenrodu visur vadintas buvo.
Paskui šventus vienuolio apžadus priėmęs
Ir likęs čia mistru, būt žūtį mums nulėmęs.
Kaip valdė Ordiną, visi tai žino:
Kai žiemą badas mus ir Lietuva naikino,

Jisai medžiokles ruošė vienas, piktadėjas,
Ir ten su Vytautu daugkart slapta derėjos.
Man susekė šnipai kiekvieną žingsnį jojo.
Ir nūn nakčia prie bokšto pasislėpę seka:
Jie nesuprato, ką jis atskiduolei šneka,
Bet jis, aš jums sakau, lietuviškai bylojo!
Tad, nuomonę turėdamas jau aiškia,
Kurią slapti teismai yra pareiškę,
Ir žvalgo pranešimą jau kelintą,
Ir visa tai, kas viešumoj jau plinta,
Aš mistrą kaltinu — ir nebijau suklysti:
Klasta, erezija, krauju ir išdavyste“.

Čia kaltintojas, ties knyga priklaupęs,
Ant juodo kryžiaus dešinę padėjo
Ir prisiekė maldingai susikaupęs
Dievu ir kančiomis mūs atpirkėjo.

Nutilo jis. Teisėjai sprendžia bylą:
Nei ginčijas, nei tylomis jie kalbas,
Tik žvilgsnį mes arba pajudins galvas —
Ir jau skraudi mintis slapta jiems kyla.
Kiekvienas eina iš eilės prie sosto,
Po lapo lapą durklu knygoj klosto,—
Tiktai įstatymų tyliai teiravos
Ir ką jiems sąžinės paliudys savos.
Sustojo, dingo abejonių kliūtys,—
Visi sutartinai sušuko: „Žūtis!“
Ir triskart mūrai aidesiu prabilo:
„Žūtis!“ — Vienam tam žodyje girdėjai
Jau pasmerkimą.— Sutarė teisėjai,
Ir dvylika kardų viršun pakilo —
Visi į Valenrodo taiko širdį.
Slapčia išėjo,— viskas jau nutilo,
Tik iš paskos dar aidą „žūtis“ girdi.

VI

ATSISVEIKINIMAS

Ankstyvas rytas — gilios pusnys sniego,—
 Štai mistras skuba per pūgas ir krušą.
 Paežerėj prie bokšto vos pribėgo,
 Sustojo ir kardu į sieną muša.
 „Aldona,— šaukia,— mūs kova laimėta!
 Išpildžiau žodį, pareigai paklusęs:
 Jie pražudyti, viskas ištesėta“.

A t s k i d u o l ė

„Tai Alfas?! Jo kalba! Tai tu, brangusis!
 Tad kaip?.. Taika?.. Tu jau parjoji?
 Tu grįžti sveikas? Ten jau nebejosi?“

K o n r a d a s

„Neklauski nieko ir klausyk, brangioji.
 Aš tau kalbėsiu — viską sužinosi.
 Jie sutrypti! Štai ugnys dangų gožia,—
 Tai Lietuva kryžiuočių žemėj siaučia.
 Jie šimtą metų liks be dvasios griaučiai.
 Tai aš nudėjau angį šimtabuožę.
 Sunyko lobiai, jų jėgos šaltinis,
 Griuvėsiuos miestai, upės kraujo teka,—
 Tai mano keršto žygis paskutinis.
 Šiurpesnis kerštas nebent velniu seka.
 Daugiau nenoriu, juk turiu dar dūšių!
 Jaunystę skyriau klastai ir pagiežai,

Smurtingiems žygiams; nū sparnai palūžę,
Pabodo klastos, kovai aš netikęs.
Gana kerštauti — žmonės juk ir priešai.
Grįžtu trumpam čia, Lietuvą palikęs.
Ten tavo pilį gimtąją regėjau,
Bet Kauno mūrai — tik juodi griuvėsiai.
Aš, juos pamatęs, šuoliu skriete skriejau,
Kur mūsų slėnio goždavo pavėsiai.
Viskas kaip tuomet! Niekas nepakito:
Žolynai, gėlės ir žiedai tie patys.
Seniai mes skyrėmės ten viens nuo kito,
O rodės, jog buvau tai vakar matęs.
Meni tą statų akmenį didžiulį⁶⁷,
Kur būdavo vilionė mūs vaikštynių?
Jis ir dabar ten samanotas guli,
Tik jį vijokliai slepia apipynę.
Žoles nurovęs, ašarom jį ploviau.
Suolelį tą, kur jovarų šešėly
Tau iš velėnų aš kadais sukroviau,
Ir tą, kur gerti mėgai, šaltinėlį —
Aš viską suradau ir apžiūrėjau.
Ir tavo tą kampilį pavėsingą,
Kur gluosnio apsmaigyt šakom suspėjau.
Klausyk, Aldona, kaip tai stebuklinga!
Tos sausos šakos, įsmeigtos į smėlį,
Didžiuliais medžiais virto jau per ilga,
Ir jų lapeliai sprogstant puikiai žvilga,
Ir vėjas švelnų glosto žalumėlį.
Ak, šitas vaizdas, dangiškai pakitęs,
Man širdį laimės nuojautos pripildo,
Aš gluosnį bučiavau ant kelių kritęs.
„Duok dieve, maldavau, teisšipildo!
Kad mes, sugrįžę į tėvų šalelę,
Lietuvišką velėną apkabinę,
Naujai atgimtum! Kad ir mūsų dalią
Nuskaidrintų viltis pavasarinė!

Tad grįžkim, grįžkim! Aš turiu dar valdžią,
Paliepsiu akmenis nurist nuo vartų.

Bet nors jie būtų kietesni daug kartų,—
Aš patį plieną trupinau ir skaldžiau.
Tenai, o miela, į gimtinę brangią
Tave nunešiu aš ant savo rankų
Arba į kitą tolimą padangę,
Kur ošia girių plotai neįspėti,
Kur priešo ginklas durų nebetranko,
Kur pergalės šauksmų nebegirdėti,
Kur mūsų brolių kančios nebelanko.
Tenai kiemionio tylioje trobelėj
Ant tavo rankų ir prie tavo šono
Pamiršiu, kad yr tautos ir karaliai,
Kad yr pasaulis,— sau gyvensim dviese.
Sakyki, leiski!"

Nekalba Aldona.

Jisai dar laukia valandėlę trumpą,
Bet jau aušra raudoną šydrą tiesia.
„Aldona, varge, rytas mus užklumpa.
Sukils tuoj žmonės ir sargai už sienos,—
Aldona!" — šaukė, meldė, nekantravo;
Nutrūko balsas, virpa vien blakstienos.
Nuleido veidą, skausmo išraižytą,
Ant kelių puolė, prašė ir maldavo
Ir bokšto šaltąją bučiavo plytą.

„Ne, jau ne metas! — ji liūdnai atsakė,
Tačiau tvirtai.— Gal dievas duos jėgų man,
Jau ir be to gana mane jis plakė.
Aš prisiekiau, įėjusi tan rūman,
Kad lig mirties šio bokšto neapleisiu.
Negundyk, mano mielas, to nekeisiu,
Ką dievui iš širdies buvau žadėjus.
Ir ką tu pamatytum? Šmėklą baisią!
Beprotė, jei, tavim aš patikėjus,
Manyčiau laimę rasti kaip kadaise,
Kad tu priglausi vėl mane kaip žmoną.
Bet kas, jei tu, manęs net nepažinęs,
Su išgąščiu atstūmęs nuo krūtinės,
Sušuksi: „Ne, ta šmėkla ne Aldona!"

Taip, iš akių žvitrumas jau prapuolė,
Ir mano veidas — ak, net šiurpas ima!
Vai ne, nereikia, kad šiurpi skurduolė
Puikios Aldonos terštų atminimą.

Atleiski, mylimasis, bet žinoki,
Jei būva metas aiškios mėnesienos,
Tau priartėjus, aš slepiuos už sienos,
Nes pamatyt bijau tave kitokį.
Aš šiandien, gali būt, išvysčiau kitą
Nei tas, kuris kadaise vieną rytą
Su tėvo vyrais mūs pilin įjojo.
Jo rūbas ir liemuo, jo veidas, akys —
Many išliko visas vaizdas jojo.
Taip gintare nuskendusios plaštakės
Negali spalvos niekados išnykti.
Ar ne geriau mums, Alfai, pasilikti,
Koki mes buvom ir koki vėl būsim,
Kai nebe žemės buičiai amžinai paklusim?

Palikim laimingiesiems slėnio lanką;
Aš mėgstu savo bokšto kietą tylą.
Tave matau — ir laimės man pakanka,
Kai tavo balsas vakare prabyla.
Brangusis Alfai, aš ir šitam būste
Radau paguodos nebe vieną sykį.
Pamesk žudynes, pagiežą bei rūstį,
Dažniau mane tu ir anksčiau lankyki.

Klausyki, gal galėtum šitą plotą,
Kaip ten, tokiais medeliais apsodinti,
Tokias gėles ir gluosnius išauginti —
Tą akmenį atritint samanotą.
Tegu čia artimo sodžiaus vaikučiai
Žiedais gimtaisiais galvas vainikuoja,
Te dūdeles gimtinio gluosnio pučia,
Tegul dainas lietuviškas dainuoja.
Daina gimtoji man prablaivo mintį,
Ji leidžia Lietuvą sapnuos regėti,

O mūsų meilei amžinai atminti
Ant Alfo kapo teneliaus skambėti“.

Bet Alfas jau negirdi. Sniego kلودu
Paežerėj be tikslo jis klajoja.
Čia ledo kalnas, ten giria boluoja,—
Ir viskas klaikiai sutemoj atrodo.
Bet nuovargis jam užmirštis suteikia,
Žiemos žvarba jam kelia tvanko jausmą:
Nuplėšia skraistę, šarvų jam nereikia,—
Jis viską nusviedė, deja, ne skausmą.

Jau auštant miesto pylimą pasiekęs,
Pamatė, lyg kokia ant tako kliūtis,
Lyg koks šešėlis krypaudamas driekias
Ir dingsta toly prie juodos pakriūtės,
Tik balsas aidi: „Žūtis, žūtis, žūtis!“

Dar žvalgos Alfas — nieko jau nebmato.
Sustojo, mąsto — ir staiga suprato.
Ištraukė kardą, žvalgosi ir tiria:
Aplinkui tuščia, per laukų dirvonus
Tik sniegas švilpia sūkuriais į girią
Ir staugia vėjas, klysdamas į šonus.
Jis apsižvalgo ir susigraudinęs
Netvirtais žingsniais grįžta, kur kampinis
Aušroj matyt bokštalangis Aldonos.

Jis gali jau iš tolo ją išvysti.
„Laba diena,— sušuko,— tiek jau laiko
Mums tik nakčia matytis pasitaiko.
Laba diena — miela tai pranašystė!
Pirma laba diena per metų tieka.
Bet ko grįžtu? Įspėki mano mintį“.

A l d o n a

„Spėliot nenoriu. Man sudiev belieka.
Šviesu, brangusis, gali kas pažinti...

Nebekalbėk. Lig vakaro būk sveikas.
Išeiti negaliu“.

A l f a s

„Jau nebe laikas!

Prašau tavęs, numesk kokią šakelę.
Žiedų ten nėra, tai gal bent kaspinėlių
Ar gelsvą savo garbanų pluoštelę,
Ar savo bokšto sienos akmenėlių.
Ne kiekvienam rytoj sulaukt aušrinės.
Numesk, kas atminimą sieloj kelia,
Kame dar šiandien tavo kvapas tirpo,
Kame karšta dar ašarėlė virpa,
Kad mirdamas turėčiau prie krūtinės.
Tau paskutinį noriu žodį skirti,—
Man laimė būt kartu sutikti mirtį.
Iš čia matai to pastato bokštelių?
Tenai aš būsiu. Ženklu numatyta —
Juoda skara ten plevėsuos kas rytą,
O naktį žiburys spindės langely.
Jei pastebėsi, kad skara nupuolė
Ar naktį nežiba lange spingsuolė,
Žinoki, kad vilties daugiau nebliko.
Sudiev!“

Nuėjo ir ertmėj išnyko.

Aldona dar ilgai lange rymojo.
Diena jau baigėsi, vakarai pilkavo,
Palangę vėjas snaigėm apsijojo,
O josios rūbas vis dar plevėsavo,
Ir žemėn rankos ištiestos bolavo.

* * *

„Jau leidžiasi,— Albanui Alfas tarė
Parodęs saulę ir raudoną dangų.
Jis rytą šitam bokšte užsidarė
Ir žvalgė toly atskiduolės langą.—
Paduok man kardą ir lik sveikas, drauge,
Už bičiulystę dėkui tau paslaugią.

Einu prie bokšto. Gali atsitikti,
Kad amžinai tavęs jau nebmatysiu,
Ir šitas būstas teks tau ryt palikti.
Tad paslaugos vienos tavęs prašysiu.
Aš taip čia vienas! Nėr man niekur nieko —
Ir niekam neturiu aš ko byloti
Prieš mirtį. Vien tik tu ir ji man lieka.
Sudiev, Albanai! Reik ir jai žinoti.
Numesi skarą, jeigu ryt iš ryto...
Bet kas tai? Triukšmas?.. Lyg duris daužytų...“
„Kas eina?“ — triskart šauksmas nuaidėjo.
Ir „Žūtis!“ šiurpiai atsakas sušuko.
Matyt, sargyba spirtis negebėjo,
Ir durų varžtai sužvangę trūko.
Jau prieangiais girdi artėjant gaują,
Juk štai ir laiptai bilda geležiniai,
Jau mistro rūman bus atsidanginę,—
Šarvuotais žingsniais čerška ir triukšmauja.
Spyruokliais Alfas užrakinęs angą,
Ištraukęs kardą, stveria greit nuo stalo
Pripiltą taurę, atsišlieja lango
Ir staigiai geria: „Drauge, ligi galo!“

Albanas blanksta, nori griebti taurę,
Tačiau svyruoja, delsia ir neliečia.
O jau už durų girdi grėsmę žiaurią.
Nuleido ranką.— „Supranti — tai jie čia!“ —

„Senasai drauge, tau ryžtumo stinga?
Pripilsiu taurę,— ką gi dar galvoji?
Aš savo jau išgėriau, štai tavoji“.
Albanas mąsto dūmą sielvartingą.

„Vai ne, sūnau! Turiu aš godą svarbią:
Aš noriu likti po tavim gedėti
Ir tavo žygio didžią šlovę-garbę
Į skambią dainą kenčiantiems sudėti.
Aš Lietuvą apeisiu, kolei gyvas,
Paleisiu dainą į miestus ir kiemus,—

Skanduos ją dainiai mūšiuos, o augyvės
Namiė vaikamus ją dainuos saviemus.
Iš tos dainos prie lopšio ir prie vygės
Išaugš už mūsų kaulus keršto žygis!“⁶⁸

Su ašaromis Alfas langan krinta
Ir ilgai ilgai veizi dar į bokštą:
Mielų vaizdų atsižiūrėti trokšta
Gėloj mirtinėj širdžia sugraudinta.
Paskui bendram atodūsy kiekvienas
Jie paskutinįkart apsikabina.
O durų angoje jau žvanga plienas,
Išiveržė ir Alfą jau pažino:

„Štai išdavikas! Šiandien mirt jam skirta.
Išpirki nuodėmes dangaus malone.
Ir tu jau čia, senasis kapelione?
Paruošk jo sielą, kad dorai numirtų“.

Ištraukęs kardą, Alfas laukia galo,
Bet štai jis linksta, svirduliuoja, bąla,
Atsirėmė ir vėl didingas stoja,
Nuplėšia skraistę, mistro žymę trenkia
Ir ją su panieka sumindo koja:
„Štai nuodėmės, mane žūtin palenkę!

Aš greitai mirsiu — ko jums dar bereikia?
Ataskaitos? Aš jos nepagailėsiu.
Pažvelkit į mirties tą pjūtį klaikią,
Į miestų pelenus, krūvas griuvėsių.
Jūs girdit, pūgos sniego pusnį pučia,—
Ten šąla jūsų karžygių likučiai.
Jūs girdit alkaną šunijos gaują,—
Tai kryžiaus vyrų grobais jie puotauja.

Tai mano darbas! Nieko jau nebnoriu.
Ar šimtagalvės hidros nūn gailėsiuos?
Aš, kaip Samsonas⁶⁹ griaudamas piliorių,
Ir pats žudausi rūmo to griuvėsiuos!“

Dar žvelgė langan ir negyvas krito,
Bet krisdamas nuo lango lempą sviedė.
Ji sumirgėjus triskart ratą skriedė
Ir ties pat Alfo galva nusirito.
Dar smilksta kaspinas palietam skysty,
Bet jau liepsnelė ima gest ir klysti,
Kol pagaliau, artėdama prie galo,
Dar vienąkart šviesos ratilu plakės,
Ir tam rate jau stingo Alfo akys:
Šviesa užgeso, ir vyzdžiai pabalo.

Ir tuo metu nuskrodė bokšto sienas
Skausmingas riksmas — ilgas, klaikus, vienas...
O iš kieno krūtinės? — Lengva spėti:
Kas kartą riksmą šitokį girdėjo,
Tai pasakys, kad tam, kurs taip kentėjo,
Jau niekas niekad negraudins krūtinės:
Visa buitis tame riksmo girdėti.

Taip trūksta kanklių stygos sidabrinės,
Stipriau užgautos: garsiai suskambėję,
Jos tarsi naują dainą būt pradėję,
Bet reiškia jau ir pabaigą per staigią.

Tokia daina apie Aldonos dalią.
Tik angelas danguj pabaigt ją gali;
Jautrus klausovas te širdy ją baigia.